Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гаранз

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 МАЙ 6
Хүхэгшэн могой һарын 4
СРЕДА
гарагай 4
№ 87 (174546)
сэн 6 мүн

Барай тарилга—92

Г БЭЛЭДХЭЛТЭЙ

...ндэмнай хатор хүйтэнгаа саһаар ...олдожо, газа... шинг нойтон

...ə хабарай та... ...рине эгээл ...эхилжэ, тон ...ə үнгэргэхэ ...оригло райо... ...урда табиг...

...ь хэлэхэдэ, ...рай тарилгада ...ри яһала муу ...дажа, ажахы... ...эдхэлтэй та... ...гэхээр. Жэ... ...хүрэнгын та... ...хэдэ, Дээдэ... ...з, Анаагай ...хүрэнгынгөө ...нэ анхаралаа ...нэ сүм һайн ...оод тарижа Хурбын, «Ге... совхозуудта, ...ноздо тарил... ...сэд хүрэхөөр ...аа, ёһоор сэ... ...айшоо. Иимэ ...эй ургаса аб... ...эжэ. Мүн ...ə бүхы үрэһэ... ...ентнь тарил... ...ргэгдөөгүй.

...илгын эхил... ...нимэ тиимэ ...ə ёһоор за... ...гэхэ саг ...иимэһээ ямар ...нэ һайнаар ...йгааб гэхэ...

гамтайгаар, нарин нягтаар гаргашалха шухала болоно. Мүн тиихэдэ нютагай үнэгүй үтэгжүүлгэ ехэ дуталдана. Энэ хүшэр байдалһаа яажа гаралтайб гэхэдэ, өөһэдтөө бии байһан бүхы нөөсэнүүдээ тон гамтайгаар, нарин нягтаар гаргашалха шухала болоно. Мүн тиихэдэ нютагай үнэгүй үтэгжүүлгэ наг шэбхэ сабшалан, тараялан дээрээ ехээр зөөхэ, оруулха хэрэгтэй. Теэд гэмшэмээр юумэниинь гэхэдэ, манай ажахынууд наг шэбхэ нөөсэлхэ хэрэгтэ ёһоор анхарал хандуулхаяа болишохой. Олонхи ажахынууд тараялан дээрээ органическа үтэгжүүлгэ гаргахадаашье, халтад гэхэдээ шэнэ шэбхэ зөөжэрхидэг заншалтай. Тиин энээнһээнь уламжалан, бог бурташ үбһэн элбэгээр ургажа, эсэстээ ургасые дээшэлүүлхэһээ байха доошолуулна ха юм.

Ямаршье ажалай амжалта нэн түрүүн хүнүүдһээ эхитэйнь элитэ. Тиимэһээ энэ жэлэй тарилгада хабаадажа байһан хүнүүдые халуун эдеэ хоолоор, дулаан, зохид хээрын станаар хангаха гээшэ ехэхэн удха шанартай. Энээнние ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд анхаралдаа абаһай.

Эдэ үдэрнүүдтэ район соо түрүүшын гектарнууд хахалагдажа, түрүүшын гектарнуудта үрэһэн тариглдажа байна. Ажахынууднай һайн лэ ургаса абаха үндэһэн һуури табиһай даа гэжэ хүсэе.

Д. ДАШАДОНДОКОВ.
Хорин районой худөө ажахын управлениин ахамад агроном.

ШЭНЭ ГУРИМААР ХҮДЭЛХЭМНАЙ

...ə ажахынгаа ...бидэ эмхидрилгаа орожо, ...алаата» гэжэ ...болоод хү...

...ративай мэ... ...ар таряанай, ...жэлэй ургаа... ...хириа, үшөө ...бшалан, бэл... Кооператив... ...тракторно-та... ...бригада, саб... ...иха үшөө 1 ...алинн комп... ...ые шахан тар... ...ə, хонидой 5 ...анхай. Бүхы... ...имэрилэгшэд...

...дэһээр түб... ...өдэрэй эгээл ...ринн нэгэн— ...ые хэр хаһа ...шанартайгаар ...аһанһаамнай ...ивай саашан... ...ажабайдал ...нь мэдэжэ... ...ə үдэрнүүдтэ ...ты анхарал ...барай тарил... ...ал хандуу... ...э, алдуу бо... ...ар хэлэхэдэ, ...гада хабаа... ...кторнуудной ...оо бэлэн бол... ...д. Мүнөө тэ... ...имые эртын ...да табинхай...

...1100 гектарта ...ктарта обёос, ...ара таряа та...

риха зомди. Энээндэ хэрэгтэй үрэһэ хүрэнгэ бии. Тэрэ ороһоёо мүнөө үшөө дахин сэбэрлэжэ, нара, һалхиндэ гаргажа һүүраэхэ, үлүү шинг нойтыень хатааха хүдэлмэри хэгдэнэ. Һаяар тэрэнээ хордоод лэ тариха аабэбди даа. Бүхы дээрээ үрэһэнэй шанар бараг һайн. Тараяанай тоогые даагша А. Н. Рампиловай хүтэлбэри доро тэндэ ехэ, ашаг үрэтэйшье хүдэлмэри хэгдэнэ гэжэ тэмдэглэхээр.

Үшөө тиихэдэ 1250 гектарта тэжээлэй элдэб ургамалнуудые тарихада хүрэхэ үрэһэн бии. Һаяар Шэтын областиин Ононой совхозһоо рапсын үрэһэ худалдажа абаха болообди .

Дүй дүршэл ехэтэй хүтэлбэрилэгшэд, өөһэдөө агроном, инженер мэргэжэлтэй бригадирнууд С. Г. Гунсурунов, Б. Б. Бадмацыренов гэгшэдэй бригадануud ехэнхидээ шадамар бэрхэ, үнэн шударгы, ажалша бүхэриг механизаторнуудһаа бүридхэгдэнхэй. Урда жэлнүүдтэшье манай бригаданууд ороо̀ھо тараяанай, тэжээлэй ургамалнуудай үндэр баян ургаса ургуулжа, район соогоо нэгэнтэ бэшэ түрүү һуури эзэлдэг байһан. Тэрэ нэрэ солоёо саашадаашье алдахагүй байха гэжэ һанагдана.

Энэ жэлдэ манай эндэ үбэлдөө саһан ехэ байгаа, һая апрель соо горитой саһан ороо. Газар яһала шингтэй байна. Хабартаа, зунай эхеэр дулаан байгаа һаань,

байгша ондо бараг һайн ургаса абаха арга бии.

Ингээд май һарын эхеэр эртын тарилгада жэгдэрэн орожо, тэрэнээ энэ һарын 15—20 болодор дүүргэхэ ёһотойбди.

Тэрэшэлэн мүнөө үедэ сабшалан дээрэшье худэлмэри түлэг ябуулагдана. Мелиоратор Б. Д. Доржиевай хүтэлбэрилдэг бригадынхид сабшалангай газарта 300 тонно минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад, бүлүүр станци худэлгэжэ, газараа уһалжа захалаа. Сабшалан дээрэ 8 луговод худэлнэ.

Тобшолон хэлэхэдэ, байгша оной ургасын түлөө тэмсэл түлэг эхилээ гээшэ.

Н. БАЛДАНДОРЖИЕВ,
Хэжэнгын районой Ушхайтын совхозой «Залаата» кооперативай түрүүлэгшэ.

ЯК» ТҮРҮҮЛЭН ЭХИЛБЭ

...ряа ехээр абадаг ажахынуудай нэгэн — ...ахынуудай «Сибиряк» нэгэдэл район соо...ын хабарай тарилгые эхилбэ. Тус нэгэдэлэй ...уд оньһон техникээ саг болзортонь зах...алгын эхиндэ түгэс бэлэн болгоод байгаа.

...нэгэдэлэйхид күнөө үедэ 175 гектар тал...ылгаа дүүргэнхэй. 1580 гектарта минеральн... оруулагдаа. Харин 1120 гектар газар та...культиваци үнгэргэгдөөд байна.

...26-һаа тус нэгэдэлэй тараяшад малай тэ...ешмээн тарижа эхилээ. Һаяын үдэрнүүд...а эхилхээр хараалагдана.

Г. МОНКЕТОВ.

Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта

НЭРЭНЬ ҺЭЛГЭГДЭБЭШЬЕ...

Урдань байһан «Эрдэм» колхоз мүнөө таряашадай болон фермерэй ажахынуудай ассоциаци болгогдон хубилгадаба. Энэ ажахын гэшүүд ниитын суглаан дээрэ нимэ шиидхэбэри саталан абаһан байгаа. Колхозой отделенинүүдэй бааза дээрэнь таряашадай ажахынуудай нэгэдэлнүүд байгуулагдаба. Машинно-тракторна мастерской амяараа бзеэ дааһан подразделени болоожо таһараа. Эдэнэр томо-томо хүсэ ехэтэй трактор, комбайнуудаа өөһэдтөө байлгажа бариха юм. Эндэ байгуулагдаһан подразделени бүхэн ами амяараа гаражаа, өөһэдын тусхай счётой байха болоно. Эдэнэй хоорондохи харилсааень нягта холбоо байлгахаар таарадуулан зохилдуулха совет ажалаа хододоо ябуулжа байха юм. Энэ советэй түрүүлэгшээр урдань колхозой правленини түрүүлэгшээр хүдэлжэ байһан Б. А. Аюров һунгагдаба. Тус советэй гэшүүдээр дүрбэн хүн һунгагданхай.

Эдэнь даб дээрэ саарһан дээрэ хэгдэнхэй юм ааб даа. Байгуулагдаһан ассоциаци юридическэ талаар мүнөө болотор хаанашье бүридэлдэ абтаагүй байһаар. Юрэдөөл, шэнэдхэн хубилгадажа байһан шата хадань ассоциаци юунэй түлөө байгуулагдаһыень, тэрэнэй саашанхи зорилгонууд тухайнь энэ ажахын нэгэшье хүн хэлэжэ, тайлбарилжа шадабагүй. Советэй түрүүлэгшэ энэ үедэ Москвада тусхай һуралсал гаража байгаа һэн. Подразделенинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэдэ, тэдэнэр өөһэдынгөө шэнэ уялгануудые мэдэхэгүй байшоо. Нютагай зайһан Б. Г. Раднаев баһал иимэрхүү байдалда оробо.

Хүн бүхэниие зүбөөр ойлгохо хэрэгтэй. Энэмнай үшөө ойлгогдоогүй шэнэ хэрэг болоно ха юм. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин эгээл хүшэр хүндэ, эгээл орёо бэрхэтэй байдалда ороод байһан сагта ажахынууд шэнэдхэн хубилгадажа эхилбэ гээшэ. Мал ажал дээрэ үнеэдэй олоор түрэхэ, хурьгадые абаһан, үбһэ тэжээлэй дуулжажа байһан үедэ эдэ бүгэдэ болоно бшуу. Таряашадшье баһал туха сүлөөгүй ажаллажа байнхай. Хабарай тарилгада бэлдэхэ худэлмэри ехэл хангалтагүйгөөр эрхилэгдөбэ. Запчастнуудай дуталдаһан дээрэһээ худөө ажахын техникэ, машиныи заһабарилгань унжагайршоо. Үрэһэ хүрэнгөөршье хангагдасань баһал муушаг. Дуталдаһан үрэһээ ондоо тээнээ худалдажа абаха бөатай болоо. Юрэдөөл, бүхы юумэнэй бэрхэдээд байһан сагта энэ колхоз таряашадай, фермерэй ажахынуудай ассоциаци болгогдон, шэнээр хубилгадахань гээшэ.

Ажахын мал ажалай байдалынь ехэл хүшэрхэн болонхой. Иимэ байдал тэдэнэртэ үсэгэлдэр гү, али үржадэр хүрэжэ ерээ бэшэл даа. Һүүлэй хэдэн жэлэй хугасаа соо энэ һалбари үбэрзөөхэйнхидтэ гансал гаргаша асарһан байна. Эндэхи адуу-һа малай ашаг шэмэнь район соогоо эгээл адагыь болоно. Мүнөө үедэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр сүүдхын туршада 3 килограмм арай хүрэхэгүй һүн һаагдажа абтана.

Дэбээнэй һү һаалиин фермэдэ хүрэһэн байнабди. Эндэхи байдалыень харахадаа, ехэл сүхэрэн, урмаа хухарбабди. Үнеэдэй байра соонь нойтон, муухай, шабар шабхыень хэлэхэ гүт? Бүтүү маһан. Газааһаа ороһоор, хайнаашье алхахаяа, юунэйшье байһыень ойрдоошье ойлгохын аргагүй. Үбэлэй һараануудта дулаа дамжуулдаг соргонуудынь оло дахин хүргэгдэһэн дээрэһээ мүнөө хабаран һарада нимэ байдал тохёолдоо гэжэ һүүлдэнь ойлгожо абабабди. Үнеэдэй хүсэ шадалынь нилээд мууданхай. Иимэ тулюур шадалтай, үргүүлжэ, туража байһан мал энэ хүйтэн хабарые яажа дабаха юм? Эндэ һүн тухай хэлэһэнэйшье үлүү. Хэдэн жэлэй саада тээ, энэ фермынхид республикин комсомол-залуушуулай фермэнүүдэй коллективүүдэй дунда түрүү һуури эзэлдэг байһан гэжэ мүнөө энэ байдалыень харахадаа, хэлэхээршье бэшэ. Тиихэдэ Дэбээнэй һаалишад Ашагта Цыбендоржиева, Наталья Лхамажапова, Валентина Цыбекдоржиева болон бусад һаалишад һү ехээр һаажа, районһоо холуур суурхагша бэлэй.

— Үбһэ тэжээлээр тулюуршаг байдалтайбди.—гэжэ тараяанай ажахынуудай нэгэдэлые даагша И. Р. Тугутов хэлэбэ.—Фермэ дээрэмнай нэгэ багахан талха тараяанай зүйл бии. Эхэ хонидой отарануud энэ жэлэй хабарай һарые яажа дабажа гараха юм, одоол мэдэгдэхээ болёод байна. Отарануud дээрэ талха тараяанай зүйл огто үгы. Хоёр отарада тул абалга һаяшайл дүүрэбэ. Нарай нялха хурьгадта холимол гурил аргагүй хэрэгтэй ха юм. Бүхы хонидтомнай 300 центнер хүрэхэгүй үбһэн үлэбэ. Колхозой урдань байһан отделенидэ, мүнөө һаяшаг байгуулагдаһан нэгэдэлдэмнай 3918 хонин, 631 толгой өбэртэ бодо мал тоологдодог. Эдэ малда үлэгшэ үбһээ яагаад хубаарилха ёһотой болонобибди. Ухаандамнайшье ороногүй. Нёдондо жэлдэ сагай уларилһаа боложо, үбһэ тэжээл һанаһандаа хүрэмөөр абажа шадаагүйбди. Үбһэ бэлэдхэхэ арга болоожо манда байгаал даа. Сабшалангай ехэнхи хубинн ногооннинь сабшагдангүй орхигдоо. Мүнөө энэ дутагдалаа өөһэдынгөө бэе дээрэ үзэжэ байнабди.

Үнэхөөрөөшье, үбэр-зөөхэйнхидтэ үбһэ хуряжа абаха арга болоожо байгаал даа. И. Мижитдоржиевай даадаг хонишодой бригадын гэшүүд үнгэрһэн жэлдэ өөһэдынгөө отарын хонидто үбһэ хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэжэ абаа бшуу.

Урдань байһан Дэбээнэй отделениин отарануud дээгүүр ябахада, үбһэ тэжээлээр ядалдажа байһыень хөөр нюдөөрөө харабабди. Эндэ дүрбэн отара тоологдодог юм. Зарим отарануud үбһэ тэжээлтэйшье һаа, талха тараяанай зүйлөөр дуталдана.

— Үбһэмнай дуулһаба. Тиигээдшье тэрэмнай буритаһан үбһэн байшоо. Өөһэдөө бэлэдхэһэн үбһээ хуряагдаа үлөөнхэйбди. Урдандаа мел минеральна брикедүүдые, даба болон бусад нэмэлтэ витаминтай тэжээл асарагша бэлэй. Мүнөө бидэнэртэ хэншье ябахаяа, юунье асаржа үгэхээ болинхой. Намарһаа хойшо ветеринарна худэлмэрилэгшэд ябанагүй. Нарай нялха хуряагдайнгаа үбшэлхэ-дэпь, тарилга хэхэ гэхэдэмни, ширшье байхагүй даа. Эм дом тухай хэлэһэнэйшье үлүү,—гэжэ ахалагша хонишон Н. Шагжиев дутуу дунданууда хургаа дараи тоолоно.

Иимэрхүү дутагдалнууд бэшэшье отарануудта үзэгдэнэ. Эндэ малай үбэлжэлгэ ехэл хүшэрхэнөөр үнгэргэгдэжэ байна. Шэнээр байгуулагдаһан таряашадай ажахынуудай нэгэдэлнүүдэй малшадай энэ харюусалгатай хаһаяа ямараар түгэсэхэнь хэлэхэнь үшөөл эртэшэг. Нэрэээ хэды һэлгээшье һаа, тэдэнэрэй шиидхэхэ асуудалнуудынь тэрэл зандаа үлэнхэй бшуу.

Н. НАМСАРАЕВ,
«Сэлэнгэ» газетын редактор.

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ХУУЛИ

АЖАЛАЙ ТҮЛБЭРИИН АДАГ БАГА ХЭМЖЭЭЭ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ ТУХАЙ

Статья 1. 1992 оной хоёрдохи кварталда бюджедһээ мүнгэ һомолдог эмхи зургаануud болон организацинуудта ажалай түлбэриин адаг бага хэмжээе һарада 900 түхэриг хүрэтэр тогтоохо. Бусад предприятинууд, эмхи зургаануud ба организацинуud тус статьягай нэгэдэхи хубида тогтоогдоһон ажалай түлбэриин адаг бага хэмжээе 1992 оной июнийн 1-нээ энэ зорилгоор мүнгэ зөөри олоходоо нэмээхэ.

Нэмэлтэ түлбэринүүд, мүн тэрэшэлэн шангууд ба урмашуулгын бусад түлбэринүүд ажалай түлбэриин адаг бага хэмжээндэ оруулагдахагүй.

Статья 2. «Ажалай түлбэриин адаг бага хэмжээе дээшэлүүлхэ тухай» 1991 оной декабриин 6-най РСФСР-эй Хуулийн нэгэдэхи статья ба «РСФСР-тэхи гүрэнэй пенсинүүд тухай» РСФСР-эй Хуулиие болзорһоонь урид хүсэндэнь оруулха тухай» Россин Федерацийн Хуулийн 2-дохи статья хүсэеэ буураа гэжэ тоолохо.

Статья 3. Тус Хуулиие 1992 оной майн 1-нээ хүсэндэнь оруулха.

Россин Федерацийн Президент Б. ЕЛЬЦИН.

Москва, Кремль
1992 оной апрелийн 21.

РОССИЙН ФЕДЕРАЦИЙН ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ

ТОГТООЛ

«АЖАЛАЙ ТҮЛБЭРИИН АДАГ БАГА ХЭМЖЭЭЭ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ ТУХАЙ» РОССИН ФЕДЕРАЦИЙН ХУУЛИИЕ ХҮСЭНДЭНЬ ОРУУЛАЛГАТАЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ

Россин Федерацийн Верховно Совет иигэжэ **тогтооно:**

1. Россин Федерацийн правительство 1992 оной майн 15 болотор нимэ хэмжээнүүдые абаха:

бюджедһээ мүнгэ һомолдог эмхи зургаануud болон организацинуудай худэлмэрилэгшэдэй ажалай түлбэриие дээшэлүүлгэтэй холбоотой гаргашануудта мүнгэ һомолхо гурим ба тэрэниие абаха газар тухай дурадхалнуудые бэлдэжэ, Россин Федерацийн Верховно Советэй үзэмжэдэ табиха;

бюджедһээ мүнгэ һомолдог эмхи зургаануud ба организацинуудай худэлмэрилэгшэдэй ажалай түлбэриин адаг бага хэмжээе 1992 оной II кварталай туршада дээшэлүүлхэ болзорнуудые тодорхойлхо;

эд хэрэглэлэгын сэнгүүдэй ба промышленностьдахи дундуур салингай индексые хараада абажа, бюджедһээ мүнгэ һомолдог эмхи зургаануud ба организацинуудай худэлмэрилэгшэдэй тарифна ба тушаалай түлбэринүүдые дээшэлүүлхэ;

бюджедһээ мүнгэ һомолдог эмхи зургаануud ба организацинуудай элдэб бүлэг худэлмэрилэгшэдэй ажалай түлбэриие үндэһэ баримтатайгаар, илгаатайгаар тогтоохо гурим зохёожо баталха;

саашадаа бюджетнэ эмхи зургаануud ба организацинуудай худэлмэрилэгшэдэй ажалай түлбэриин эд хэрэглэлэгын сэнгүүдэй ургалтаһаа 30-һаа дээшэ процентээр гэгдэхэгүйн тулада бюджедһээ мүнгэ һомолдог эмхи зургаануud ба организацинуудай худэлмэрилэгшэдэй салин дээшэлүүлхэ арга оньһо хараалха;

«Ажалай түлбэриин адаг бага хэмжээе дээшэлүүлхэ тухай» 1992 оной апрелийн 21-нэй Россин Федерацийн Хуулитай ба тус Тогтоолтой мүнөө хүсэндөө байгаа документнүүдые зохилдуулха тухай дурадхалнуудые Россин Федерацийн Верховно Советэй үзэмжэдэ табиха.

2. Социальна политикын талаар Россин Федерацийн Верховно Советэй Республикын Советэй комисси, бюджедэй, түсэбүүдэй, налогууд ба сэнгүүдэй талаар Россин Федерацийн Верховно Советэй Республикын Советэй комисси Россин Федерацийн правительстватай, Россин Пенсионно жасатай хамта 1992 оной августын 1 болотор пенсиин адаг бага хэмжээе тооложо гаргаха гурим тухай дурадхалнуудые шудалжа, һаһанай пенсиин адаг бага хэмжээе тооложо гаргаха тушаа «РСФСР-тэхи гүрэнэй пенсинүүд тухай» РСФСР-эй Хууляар тогтоогдоһон гурим хубилгаха тухай асуудал хаража үзөөд, Россин Федерацийн Верховно Советэй үзэмжэдэ зохихо дурадхал оруулха.

Россин Федерацийн Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Р. И. ХАСБУЛАТОВ.

Москва, Кремль.
1992 оной апрелийн 21.

ТҮМЭРЭЙ ХАТУУЕ ШЭРЭЭЖЭ...

Сагай үнгэрхэнь ямар түргэн бэ? Валентин Родионовой депогой үүдэ татажа ороһоорнь хорёод шахуу жэл үнгэршэбэ. Залуу хубүүн худэлмэришэнэй олон мэргэжэлнүүдые эндэ шудалһан, хамта худэлдэг нүхэд соогоо нилээд хүндэтэй, мүн тэрэнэй хэлэһэн үгэнүүдшье өөрын онсо удхатай болонхой. Хабсаралгын цехтэ тэрэ элдэб орёо түхеэрэлгэнүүдые заһабарилха хэрэгые түгэс шудалхаһаа гадуур, модошо дарханайшье мэргэжэлээршье хэнһээшье дутуугүйгөөр худэлдэг байһан. Хэн нэгэнэйнгээ үбшэнэй шалтагаанаар ажалдаа гарахагүйдэнь цехэй мастернууд, бригадирнууд Валентинние эльгээдэг байһан.

Худэлмэришэн боложо худэржэхэдөө айл болоо. Хани нүхэр Аннань энэл цехтэ шэрдэгшээр худэлдэг юм. Хара багаһаа түмэр түдэгэтэй носолдохо дуратай байһаньһаа юм гү, али арбан жэл урид амаралтада гараха болзорыень хараадаа абаһанһаа юм гү, хүүдпксэдэ түмэршэ дархан хэрэгтэй болобо гэжэ дуулахадаа, Валентин цехэйнгээ мастерһаа табилга абажа, энэ мэргэжэл шудалжа захалаа юм.

Заһабарилгада ороһон вагонуудай элдэб хэрэгсэл болон түхеэрэлгэнүүдые халаажа сэхэлхэ, мүн элдэб детальнуудые жэншэдгүйгөөр бүтээдэг, эгээ мүнөө яһала дүршэлтэй хүнүүдэй тоодо Валентин Иванович оронхой юм. Хамһабарнин цехэй ахалагша мастер Николай Поликарпович Зайцевта хандахадамнай тэрэ нигэжэ хэлэбэ:

— Валентин Иванович манай цехтэ түмэршэ дархашаар худэлжэ эхилһээр 4 жэл болобошье, орёо ямаршье деталь бүтээжэ шадана. Хамта худэлдэг нүхэдтөөшье, өөртөөшье эрилтэ ехэтэйгээр хандадаг заншалтай хүн юм.

Д. ХУБИТУЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түмэршэ дархан В. И. Родионов ажал дээрээ.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Байгша ондо Северобайкальскда хүнгэн промышленностиин үшөө нэгэ предприяти нээгдэхэ. Энэ хадаа Хитадай Арадай Республикын гадаадын экономическа холбооной «Синган» гэһэн компанитай хамта худэлхэ предприяти байха юм. Тэндэ эрэ хүнэй самса, эхэнэрэй плати, үхибүүдэй хубсаһан болон бусад зүйл оёгдохо.

НЮТАГ ДЭЭРЭЭ

Арадай депутадуудай хотын Советдэ һаяын сагта хитад делегаци ерэжэ, шухала документнүүдтэ гар табилгын ёһололдо бэлэдхэл хэгдэжэ байна. Бидэнтэй харилсаатай болохо «Синхуа» («Шэнэ Хитад») фабрика бүтээн гаргадаг продукцяараа дэлхэй дүүрэн мэдээжэ юм. Хитадай зүгһөө элдэб (гол түлэб яшон) түхеэрэлгэ, түүхэй эд (бүдүүд), мэргэжэлтэд ерэхэ. Хитад нүхэдтэй нээхэ хамтымнай предприятида 150 шахуу хүн худэлмэреэр хангагдахаар хараалагдана. Үдэр бүхэндэ олошоржо байгаа ажалгүйшүүлэй асуудалые шиидхэхэ хэрэгтэ энэ эрхэ бэшэ нүлөөлхэнь гээшэ.

И. СЕЛИВАНОВА.

ҺҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

...ГЭЖЭЛТЫН ...ИН ҮДЭР ...АЙ

...ёлой хүгжэл... ...ə үдэр жэл ...ə тэмдэглэгдэ... Соёлой хүг... ...ихэйн арбан ...зуураа, ООН ...нимэ шиидхэ... Мүнөө жэлдэ ...ба оршон той... ...гэһэн темдэ... ...ом.

...ны шэлэгдэ...гүй юм. ЮНЕСКО хадаа соёлой ба оршон тойронхи дайдые хамгаалгын асуудалнуудые нэгэ мүнһэн эрхилдэг правительствануud хоорондын гансахан эмхи ха юм. Энэ үдэртэй дашарамдуулан, конференцинүүд, семинарнууд, «түхэреэн шэрээнүүд» ба лекцинүүд үнгэргэгдэхэ. Харин мүнөө жэлэй июньдэ Бразилида оршон тойронхи дайдые хамгаалха асуудалнуудаар бүхэдэлхэйн конференци үнгэргэгдэхэ юм.

МАРИ АРАД СЪЕЗДДЭ БЭЛДЭНЭ

ЙОШКАР-ОЛА. Зунай эхеэр, хабарай тарилгын худэлмэриин дүүрэнэй һүүлдэ мари арадай бүхэроссин съезд зарлагдаха юм. «Марий ушем» гэһэн демократическа олониитын худэлөөнэй гэшүүд энээн тухай соносхобо.

Гол түлэб зохёохы ажалтай интеллигенциһээ, худөө ажахын худэлмэришэдһөө бүридэдэг тус эмхи урзанда жэлдэ байгуулагдаһан юм. Энэ худэлөөнэй хоёрдохи съезд дээрэ тэмдэглэгдэнэнэй ёһоор, энэ үе соо республиканска байһанаа, тус эмхи уласхоорондын болоо һэн. Мари арадай «Онар» гэһэн бүлгэмэй худэлдэг Санкт-Петербургын, Кировскэ, Екатеринбургска, Нижегородско, Пермскэ областнуудай, Башкортостанай, Удмуртын, Татарстанай, СНГ-гэй хэдэн регионуудай ба Москвагай түлөөлэгшэд тэрэнэй гэшүүдэй тоодо ородог.

Хүн зонойнь ехэнхи хубиин өөрынгөө республикаһаа гадуур ажаһуудаг мари арадые нэгэдүүлхэ гээшэ энэ съездын зорилго болохо юм. Мари арадай соёл, хэлэ, үндэһэн ёһо заншалнуудые хүгжөөхэ хэмжээ ябуулганууд хараалагдаха юм гээд баталан абтаһан декларацы соо хэлэгдэнэ.

СОЦИАЛЬНА ТАЛААР ХАМГААЛГЫЕ ҺАЙЖАРУУЛГАДА

АЛМА-АТА. Бюджетиэ эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдые социальна талаар хамгаалгые һайжаруулгада, экономикые тогтууритай болгохо, мүн сэнгүүдэй ургалтые хизаарлаха ябадалда Казахстанай Президент Нурсултан Назарбаевай һая толилуулһан Указ туһалха ёһотой юм. Тус документын ёһоор, майн 1-нээ бюджетнэ эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдэй салингай хэмжээн дунда зэргэнь 100 процент нэмээгдэхэ юм. Гадна мүнөө хэрэглэгдэдэг ажалай түлбэриин дүримүүд, тэрэ тоодо нэмэлтэ мүнгэнэй, шангуудай, урмашуулгын шэнжэтэй бусад түлбэринүүдэй хэмжээн хуушан хэбээрээ үлөөгдэхэ юм. Тус Указай ёһоор, адаг бага салингай ба пенсиин һарын хэмжээн 600 түхэригөөр тогтоогдоо.

ПРЕДПРИЯТИНУУДЫЕ ҮМСЭЛНЭ

НОВОСИБИРСК. Хоёрдохи кварталда предприятинуудые үмсэлхэдэ, Новосибирскын бюджедтэ 250 мянган түхэриг нэмэжэ орохо ёһотой. Хотын зөөрине хүтэлбэрилхэ талаар комитедтэ худалдан абагшадһаа 150 захил оронхой гэжэ «Сибириин газетэ» мэдээсэнэ. Магазинуудай, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын албануудай, столовонуудай ажалша коллективүүд гол түлэб предприятинуудые худалдажа абаха үлэмжэ булюу эрхэтэй юм. Юрын хүнүүдһээшье захилнууд оронхой.

ҮНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

1-дэхи нюурта. «Хабарай тарилга-92»—Хорин, Хэжэнгын болон Түнхэнэй районуудһаа абтаһан мэдээсэлнүүд.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта. «Нэрэнь һэлгэгдэбэшье...».

2-дохи нюурта. Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ. «Баадхалгын үрэнь хайшаа байхаб?»

«Хабарай, заншалта, 18-дахи...»— выставкэ-аукцион дээрэһээ.

3-дахи нюурта. Буряадай багшанарай институдай 60 жэлэй ойдо. «Түрэл факультеднай һалбараг лэ!»

«Дайнай үеын Буряадай соёл»—дурсалга (түгэсхэл).

«Зөрлиг сагай зэрэлгээн»—архивай дансаһаа.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

БААДХАЛГЫН ҮРЭНЬ ХАЙШАА БАЙХАБ?

Мүнөө сагта ажаһууха гэзэшэнай ехэл хүшэрхэн, ажамидархамнай бэрхэтэйхэн болоод байнхай. Саашадаа ямар сагай хүрэжэ ерэхэнь үшөөшье мэдэгдэнэгүй. Энэхэн тушаа олон янзын шидхэбэринүүд абтана. Манай орон дотор алдэбын зэргэтэй экономистнуудай олошорхониинь тоо томшогүй. Өөһэдынгөө зохёоһон зорилгоёо өөһэдөөшье шидхэжэ шадахаяа болинхой хаш.

Юрын арад зоной ажабайдал һайжаруулха тухай абтаһан программануud, бидэнэртэ анхаралай хандуулагдаха тушаа олондо соносхогдоһон зорилгонуud хэды дахин үлүүлэн дүүргэгдэзэб? Һүүлэйнь һүүлдэ эдэ программануud манда одоол хэды шэнэхэн зоболон, гасаланта ушар асарааб даа.

Мэхэлүүлэгдэһэн нимэ эрхэ байдалда хүдэлхэдэ үшөөл хүшэр. Тиинһээ тнитэрээ сүлөөтэ сэнгүүд бүхы ажалша хүнүүдые материальна талаар үшөө дээрэһээнь шангаар «мүнсадажархиба». Мунсадуулжа оборготошоод байха бэшэ хадаа бэеэ, мүн гэр бүлээе тэжээхын тула ажалаа яажашье һаань, хэзгүйдэ аргагүй болоно ха юм.

Үнгэрһэн жэлнай баһал хүндэхэн жэл байгаа. Илангаяа аяар холын хойто зүгэй манай районой эрхэ байдалда продукци үйлэдбэрилхэ гэзэшэ баһал бэлэн бэшэ байшоо. Ямар үрэ дүнгүүдтэйгээр жэлээ үнгэргэбэбиби гэнэ комиссиин гэшүүд энэ харалгада асарагдаһан азарга, гүүн бүхэниень шүүмжэлхы ёһоор хаража, туд бүридэнь тусхай сэгнэлтэ үгэбэ.

1—1,5 часай үнгэрһэн хойно выставкэдэ сугларагшад ендэрэй хажууда дахинаа сугларжа, экспертнэ комиссиин ажалыень шагнаба.

— Республикын үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг ажахынуудһаа асарагдаһан бүхыдөө 161 толгой, тэрэ тоодо орловско үүлтэрэй 54, хэн үйлэдбэриин суглаануud шата шатаар январь һара соо үнгэргэгдэбэ. Багаханшье һаань, амжалтануудай бии хадань инмэ һурамхи болошоһон хэмжээнүүд харааладаһан, хубхай хүхирүү үгэнүүд, үндэр дүнгүүд тэошэ уряалһан уряануud хэлэгдэһэншье байжа магадгүй.

Гэбэшье үнэн бодото байдалаа хараад үзэбэл, гайхахаршье бэшэл даа, үрэ дүнгүүд бии. Юундэ иигэжэ хэлэнэбиб гэхэдэ, хара амияа хараад ябаһан үе сагтаа бидэ олоһон юумэеэ айхабтар ехээр гээгээбди. Эгээл мүнөө материальна урмашуулга тон түрүүшын һуури ээлдэг болонхой. Тиигэхэшье ёһотой гээшэ ааб даа. Мүнгэн хадаа юунһээшье үнэтэй болсод байна бэшэ гү? Тэрэмнай бүхы баялигаймнай хэмжүүрынь болонхой гэхэдэ, алдуу байхагүй.

Эндэ хэлэгдэһэн үгэнүүдые өөрсэ янзын баримтануud гэжэ ойлгохо шухала. Үсэгэлдэр байгаа, мүкөөдэр юун болохонь бэ гэжэ бү мартаял. Маниие юугээршье гайхуулхаяа болиһон саг. Бидэ эдэ бүгэдэдэ даншье һаа, түргэнөөр дадажа һурашана гээшэ гүбди. Юрэдөөл, мүнөө сагай юрын бэшэ дэлгүүрэй экономико тухай хэлэхэеэ һананаб. Энэхэн тушаа үшөөл удаан бэшэхэ, хөөрэлдэхэ, һанамжатаяа хубаалдаха, дээдынгээ ноёдые зэмэлхэ байхабди. Дэлгүүр гэзэшэнай нэгэ үдэрөөр, нэгэ жэлээр ерэһэн ушар бэшэ ха юм.

Мяхан тэды түхэригэй, һүн тэдытэ болобо гэлдэһэн шэнэ сэнгүүдые дуулахадаа, заригад гээд, жэхыхэеэ, татагад гэхээ хэзээ болихобибди. Эдэ шэнэ сэнгүүдтэнь һуратараа, дадатараа заригад гэхэл зон бэшэ гүбди.

Дэлгүүрэй оршон байдалда үшөө дадаагүй экономикотой хүн зон яагаад тиимэ түргэнөөр һураха ушартай гээшэб. Туһаламжа болгон, нэмэжэ үгэһэн мүнгэн бэшэ үгтэхэеэ болибо. Бэшэ хэншье миинтээр мүнгэ үгэхэгүй. Өөрөөл хоолойгоо тэжээгээ угыдэшни аргагүй гэжэ эдэ бүгэдые һайн мэдэнэбди. Зүгөөр шэнэ эрхэ байдалда мүнгэ олохо гээшые үшөө багаар мэдэнэ хабди гэжэ һанакаб.

Дэлгүүрэй харилсаанай үедэ районой совхозуудта угаа хүндэхэн болобо. Урдандаашье эдэ ажахынуудта тиимэ гэхээр хүнгэншье байгаагүй. Зүгөөр гүрэн түрэһөө туһаламжа абахадаа, балай ехээр һанаан үнөөндэ ородоггүй байгаабди. Мүнөө энэ һайхан сагнай үнгэрэн ошоо. Саашадаа хайшан гээд ажаһуухаб? Россин Президентын гаргаһан Указай ёһоор ашаг олзогүй, бэеэ даажа шадахагүй совхозуud, колхозуud февраль һараһаа тараагдаха гэһэн эрилтэтэй байгаа бшуу. Энэ хүдэлмэри байгша оной туршада бэелүүлэгдэхээр һунаагдаба. Үнэхөөрөөшье, хүзүүндээ үлүү хөөмэгшэ углаад яалай. Ойтын сагта манай совхозуud юун боложо һалахань бэ? Мүнөө хэлэхэнь эртэ. Районой хүдөө ажахын үрэ дүнгүүдынь нёдондо жэлдэ тиимэшье һайн бэшэ байгаа. Эдэ баримтануud ажахынуудай һү һаалиин фермэнүүдэй ажал хэрэг дээрэһээнь харахаар. Район дотор жэлэй туршада үнсэн бурихөө дунда зэргээр ородоол 1514 килограмм һүн һаагдаа. Зургаан һаалишад хоёр мянгатанай хилэ дабажа гараһан байха юм.

Ажахынуud али «замыень» шэлэхэ болоноб? Энэ асуудалаар районой хүдөө ажахын управленидэ хандахада, тодорхой харюу хэлэжэ шадаагүй. Зүгөөр юумэнэй үшөө эли бэшэ байхада, уридшалан багсаамжалагдаһакай ёһоор совхозуудай орондо таряашадай ажахынуудай нэгэдэлнүүд байгуулагдаха юм хаш. Совхозуud ямар зөөри зөөшэтэйгөөр, ямар онол арга хэрэглэн, дэлгүүрэй экономикодо орохонь гээшэб? Жэшээ болгон хэлэбэл, «Ципиканский» совхоз мүкөөдэрэй байдалаар гансал үри шэридэ, гарбада ороһон ажахы болоно.

Энэ талаар юун хэгдэхэб. Нэн түрүүн үйлэдбэриин бүхы гол жасануудаа, эд зөөриеэ түргэнөөр, тон наринаар согсолон дансалха, тарян болон мал ажалаа эсэсэй дүнгүүдээрнь холбохо шухала болоно гээшэ.

Ямар нэгэдэлнүүд байгуулагдаха ёһотойб. Гүрэнһөө абтаһан урьһаламжаар үгтэһэн материальна бүхы гол нөөсэнь совхозуудай хубаагдахагүй зоори болоно гээшэ. Тэрээнһээ гадуур ажахын мүнгөөр худалдагдажа абтаһан өөһэдын зөөриин, нөөсын үндэһөөр пайн жаса байгулагдаха ёһотой. Эндэнээ олмэришэн бүхы мүнгөөр тооцогдоһон өөрын пайтай болохо байна. Энэ пайдань газар, техникэ, адууһа мал оруулагдаха юм. Иигээд юумэеэ хубаагаа гээшэ һаамнай, хүн бүхэндэ тракторай хүртэхэгүйнь эли. Мүн лэ худөөдэ мүнөө ажаллажа байһан алба хаагшадые хараада абаха хэрэгтэй. Тиихэдээ багшанар, наймаалагшад, хүүгэдые хүмүүжүүлэгшэд, пенсионернүүд өөһэдын баһал пайтай байха болоно. Энээниие яагаад хубаахыень хэлэжэ мүнөө шадахагүй байнабди. Худөө ажахын управленийн болон ажахынуудай мэргэжэлтэд эдэ асуудалнуудые тон каринаар үзэхэ, шэнжэлхэ ёһотой.

Үгытэй, экономикын талаар тулюуршаг байдалтай совхозуудай нэгэдэлнүүд, ассоциацинууд боложо хубилхада, эдэнэй ойрын жэлнүүдтэ ашаг олзотой болохонь үшөөл мэдэгдэнэгүй. Гансал худөө ажахынгаа продукциин сэн нэмээбэл, олзо оршо оруулха аргатай байна. Нёдондо жэлэй декабриин 30-да эльгээһэн правительствын телеграмма дотор гүрэнэй захилай дүүргэлтээр гүрэндэ худалдагдаһан мяхан болон һүндэ туйлдаа хүрэһэн сэн тогтоогдоо бэлэй. Тусхайлбал, нэгэ килограмм мяханай түлөө 32 түхэриг, нэгэ килограмм һүндэ 5,63 түхэриг түлэгдэхэ болоһон юм. Зүгөөр энэ сэн республикын урдахи районуудта сэхэ хабаатай. Тоһоной заводууд нэгэ килограмм зөөхэнгөө 71,55 түхэригөөр, тоһоёо 166,22 түхэригөөр худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ худалдана. Һүүлдэнь элдэб янзын процентнүүд нэмээгдэхэдээ, зөөхэйн килограмм бүхэниинь 133 түхэригтэ, тоһоониинь 309 түхэригтэ хүрэнэ. Хойто зүгэй районуудта эдэ продуктнуудай сэнгынь бүри дээшээ болоно ха юм.

Гэбэшье худөө ажахын продукци үйлэдбэрилдэг предприятинууд, ассоциацинууд һүеэ тоһоной заводто тушаангүйгөөр худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ худалдаха аргатай болонхой. Тиихэдээ тоһоной заводтой байнанай хэрэгтэй юм гү? Мүнөө сагта иигэжэ дэлгүүр эрид шангаар баадхана бшуу.

Зүгөөр сэнгүүдые нэмэлгэ хизааргүй байха ёһогүй. Хүнүүдэй худалдан абаха арга боломжонь баһал хизааргүй бэшэ юм. Хэдышье баян хүн байсашье, бүхы юумэ худалдажа абаха аргагүй. Мүнгэгүйшүүл юушье абангүй үлэхэл. Энэмнай одоол дэлгүүрэй байдалай шэрүүн шэнжэнь болоно бэшэ аал?

Харин совхозуудная яахаяа байнаб? Энэ асуудал даб дээрэ шидхэгдээгүй үлэнхэй. Һанаа зобоохо юумэн олон даа.

А. ЦЫРЕНОВ,
«Витимские зори» газетын редактор.

ҺӨӨРГЭНЬ ЭБЛҮ
ГЭЭШЭ БЭРХЭТ

(«УЛААН-АХА» КОЛХОЗОЙ Х
СУГЛААНҺАА ТЭМДЭГЛЭЛ

Россин Президент Б. Ельцинэй Указай үндэһөөр колхоз, совхозуудые хубилгаха гэһэн хөөрөөн бүхы Аха нютагаар мүнөө дүүрэшэнхэй. Колхозоороо байха гү, али тэрэнээ бутарган һандаргаад, хүн бүхэн өөһэд өөһэдынгөө хубита абаад, ами амяараа хуушанай үмсын ажахы шэнги болохо гү гэһэн һураг зугаа булан тохой бүхэндэ дэлгэрнэ.

Энэ үедэ колхозуудта тоосоото суглаануud боложо байнхай. Тэндэ үнгэрһэн жэлдэ ямараар ажаллажа гараһан тухайгаа хэлсэжэ, саашанхи хараа зорилгонуудаа тодорхойлно. Мүн лэ эдэ суглаануud дээрэ колхозуud саашадаа байха аргатай гү, али таряашанай ажахынуудай ассоциаци гү, али арендиэ нэгэдэл болоҗо бутарха гү гэжэ хэлсэнэ. «Улаан-Аха» колхоздо болоһон суглаан дээрэ түрүүлэгшэ А. Ц. Папаев яһала тодорхой, удха түгэлдэр элидхэл хэһэн юм. Тэрээн дотороо үнгэрһэн, 1991 ондо колхозой хүгжэлтые бүхы талаһаань шүүмжэлэн харуулба.

Тэрэнэй хэлэһээр болобол, хамтын ажахы үнгэрһэн жэлдэ ородоо хүгжөөгүй. Адуу малай тоо толгой олошороогүй, абтаһан түл үсөөн байнаар. Эндэ түрүүлэгшэ олон тоо, баримтануудые дурдаһан байна. Тэдэниие эндэ дурдаһанай хэрэггүй ха гэжэ һананаб. Ажалайшье журам угаа ехэ һуларһан байна гэжэ түрүүлэгшэ хэлэбэ.

Саашань нүхэр А. Ц. Папаев колхозойгоо саашадаа яажа хүгжэхэ тухай дэлгэрэнгыгээр тогтон хэлээ.

— Колхозоо энэ хэбээрнь байлгаха гэбэл, тад ондоогоор ажал худэлмэридөө хандаха хэрэгтэй. Гадна экономическа түсэблэлгын, тоолгын худэлмэрние эрид һайжаруулха хэрэгтэй, — гээд, түрүүлэгшэ хэлээ һэн. — Колхозой гэшүүн бүхэн ажалай, үйлэдбэриин журам гээшые нягта, наринаар сахиха зэргэтэй.

Шэнэ, дэлгүүрэй харилсаанай үедэ колхозой хүгжэлтэ ехэ бэрхэтээд байна. Зааханшье юумэ абаха гээл һаа, бартер (андалдаан) гэдэг болонхой. Андалдаанда гансал мяхан гэхэ юм. Энэ хэрэгтэ 40 гаран толгой мал гаргашалагдаһан байна. Иимэ андалдаанай аргаар бага сага юумэн абтаһан, асарагдаһан байха юм. Элидхэлэйнгээ түгэсхэлдэ А. Ц. Папаев ажахынгаа саашанхи хүгжэлтэ тухай хэлэхэдээ, колхозоороошье үлэбэл, ассоциацишье болоо һаа, хүн бүхэн һайнаар ажаллаха зэргэтэй гэбэ. Ажал хээгүй һаа, Аха нютагай эгээл түрүүшын хамтын ажахы (1929 ондо эмхидхэгдэһэн) доройтохо байна гэбэ.

Колхозой түрүүлэгшын элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэн боложо, даншье һаа, үлүү ехэ шүүмжэлэл гаргажа, зарим нэгэ үгэ хэлэгшэд хэмһээ үлүү хэтэржэ, «хахархай аман» байнал гэжэ хорон үгэнүүдые шэдэжэ, «шүүмжэлнэбди» гэжэ һанаһан хүнүүдэйнгээ нэрэ хүндые, нэшхэлыень дорожолжо байнабди гэжэ ойлгоногүй ха. Харин мүнөө үе сагта тад ондоо болонхой гэжэ ойлгохо хэрэгтэй. Хэншье хадаа хүндэ үлүү нэтэрүүгээр, хуха нуга хэлүүлхэеэ һанахагүй байха.

Нэн түрүүн үгэ абаһан колхозой коммерческэ талаар директор Н. Ш. Будаев «сагаа гээшэ тад ондоо болоо. Хушэр хүндэ саг ерээ. Эгээл энэ үедэ хүн бүхэн эбтэй эетэй, һайнаар хүдэлхэ ушартай. Тэрэгүй һаа, һалахабди» гэбэ.

Саашань нүхэр Будаев нинтын малда малшад өөһэдөө хайша хэрэг хандана, хэнһээшье асуунгүй андалдана, худалдана. Тиигэжэл томо һайн малнуудые тушаажа абаад, нэгэ хэды болоод харан гэһээш, булта жэжэ буруу, хашарагууд болошоһон байха юм.

Мүнөөшье малшад, таряашад бэлэн дээрэ байха дуратай. Тэрэ саанаа журам гээшэ угаа һуладаа.

Колхоз хубилгаха талаар. Таряашанай ажахынуud боложо хубаарал... бүхэндөө хүн... ехэ зүбөөр... ехээр тарал... таряашанай... социаци боло... рэгтэй. Эн... жэлтэдэ тон... һанагдана гэ... баталба.

— Сэхэ... зондо үнэн э... лахынь түлөө... хэ хэрэгтэй,... Шултымонь...

Ажалай вет... Самбялов, Д... гэгшэдэй хэлэ... нэгэ ялас гэ... тэй юумэн... правлениин х... хы ажал хүд... хүн зондо х... хатайда тоо...

— Загаһа... дэг гэлсэдэг... хүдэлөөгүй. Х... правлени... арилагты с... Жамба Дамб... Колхозоо та... адуу малаа,... хубаагаад, т... хынууд бо... даа, үмсөө...

Ж. Д. Самб... нүүдтэ мал... иигэжэ хар... — Колхоз... даргаад, ам... лаха арга шаг... нигуудта үг... Жамба Дамб... Оньһон техн... адуу мал, ... һанахада, ... болохогүй. ... хүн шэнгээр,... мүрынь олд... хозоо байгаа...

Газар тус... баарилга х... дэнэ. Орлиг... Хамаганов е... газараа хэ... газарһаа таб... ехэ буруу г... лэй үедэ эн... руулаад, эн... һан хүнүүд... үгтэнэ.

Малшан... колхозой... байха арг... Тиимэнээ... болгожо хүг... оруулаа.

Саашань... ажахынгаа... рилгын, үб... тын асуудл... тобо.

— Үбһэ... дахаяа болг... димир Жам... Энэ хүдэлм... рэгээр хаҗ... хэжэ һураг... Бартер (а... хэлэхэдээ, ... тэй юумэ а... рэ стенкэнү... тэйб» гэбэ, ... нүүдые аб... нөөшье хүр... баарта юу... байнаар.

Малшад... А. А. Хам... хозой байд... нигээд лэ... хайша хэрэ... хогүй гэбэ.

— Манай... хи айлнуу... райхид кол... аад, нинтын... ленко газаа... жэ асаранхи... шахажа б... В. Т. Самб...

Мүн тэр... Н. И. Мун... дэмжэжэ,... шунахайран... шүүмжэлэл...

— Энэ... ажамидарха... журам һай... наар ажалл... социаци бо... даргангүй,... нэгэдхэхэ... А. А. Хам... Минии һанг... рээ ажалай... байна.

Бэшэшье... хэд колхо... ажахынуудт... гохо тухай...

Тингэжэ... хоз саашаа... ажахынуудт... лохо гэжэ...

ҺАНАҺАНДАА ХҮРЭХЭ

Ажахынууд хоорондын нэгэдэлэй бүридэлдэ байхадаа, залуу бодо мал шахан таргалуулдаг шэглэлтэй байһан Тайлсын совхоз байгша оной январь һараһаа бэеэ даажа, амяараа ажахы болоо һэн.

«Олон тарбаган нобшодоо хүрэхэгүй» гэһэн үгэһөө удхатай, энэ хубилалтын нэгэ шалтгаанинь гэхэдэ, ажахынууд хоорондын хэлсээтэ уялгануудай хазагайруулагдадаг байһан дээрэһээ бэе бэеэ һаатуулдаг, үндэр амжалта туйладаггүй байһан гээд тобшолоё.

Мүнөө бэеэ даагаад байхадаа, ажахыгаа ашаг олзотойгоор эрхилхэ арга боломжонь һураггүй үргэдөө. Юуб гэхэдэ, районойгоо ажахынуудһаа тугал, буруу өөһэдын дураар худалдажа абаад, шахан таргалуулаад, гүрэндэ мяха худалдажа, совхозойнгоо сан жаса арьбадхаха болоно бшуу. Гэбэшье жэлэй эхинһээ харахада, байдалынь хүнгэн байгаагүй. Январь һарада совхозой шахажа байһан малай шэгнүүр сүүдхэдээ ородоол 151 граммаар нэмэһэн байгаа. Үнгэржэ ерэхэдээ тушаалтада бэлэдхэгдэжэ байһан хоёр гүүртын хашарагуудай шэгнүүр бага болоһон, тураһан байна. Тиихэдэнь совхозой хүтэлбэрилэгшэд дары түргэн тэдэ мал харуулалагшадһаань абажа, дүршэл ехэтэй, найдамтай малшадта үгөө һэн. Тиинһэйнь ашаар малнуудайнь шэгнүүр февраль һарада сүүдхэн 730, мартда 765 грамм хүрэтэр нэмээ. Санжи Пүрбуевич Эрдынеевэй харуулалдаг хашарагууд февральда хоног бүхэнэй 652, мартда 882 грамм хүрэтэр шэгнүүрээ нэмээгээ.

Вера Михайловна Родионовагай гүүртэ шахамалнуудай шэгнүүр сүүдхэдээ 940 граммаар нэмээгдэнэ. Равиль Састмухамедович Нуриевай гүүртэ мүн нимэрхүү амжалтатай. Совхозой ветеран Анастасия Аввакумовна Фроловагай хүтэлбэрилдэг тугалшадай бригада харуулалһан тугал бүхэнэйнгөө шэгнүүр хоногто 700 грамм хүрэтэр нэмээнэ.

Һүүлэй үедэ шанарайшье талаар һайн үрэ дүнгүүдые туйладаг болонхой. Жэшээлхэдэ, эндэхи малшад жэлэй эхинһээ шахамал бүхэнөө дунда зэргээр 404 килограмм амидын шэгнүүртэ хүргэжэ, 220 толгой хашарагуудые С. П. Эрдынеев мяханай комбинадта тушаагаа. Тэдэнь бултадаа эрхим шанартайгаар абтаа һэн.

В. ЖИГЖИТОВ.

ХАБАРАЙ, ЗАНШАЛТА, 18-дахи...

Үүлтэртэ моридые харуулха зорилготойгоор хабарай, заншалта республиканска 18-дахи выставкэ-аукцион үнгэргэгдэбэ. Апрелиин 22-ой үдэр үглөөнһөө харалган, һалхитай байгаа. Үдэ багта баруун-хойноһоо шангаар һалхилжа, саһаншье будараад абаба. Иимэ хүйтэн уларилтай үдэрэй болоһондо юм гү, али хүдөө ажахын түлөөлэгшэдэй республиканска зүблөөнэй тэрэ үдэр үнгэргэгдэһэндэ юм гү, юрэдөөл, эндэ хүн зон ехэл үсөөнөөр хабаадаа гэжэ нэн түрүүн тэмдэглэхэ шухала ха. Хүршэ ондоо областнуудһаашье абаад харабал, гансал Шэтын гүрэнэй конюшнинн түлөөлэгшэдһөө бэшэн баһал ерэбэгүй.

Урда жэлнүүдтэл адли, үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг ажахынууд асарһан азаргануудаа, гүүнүүдээ Горький поселогои үүлтэртэ малай бааза дээрэхи хорёонууд соо хаажа, тусхай бэлдэгдэһэн сэргэнүүдтэ уяһан байха юм. Тэрээнһээ гадна, зарим колхоз, совхозуud ажахыиуудайнгаа хүдөө ажахын хүгжэлтые харуулһан тусхай самбарнуудые бэлдэжэ асараа. Энэнь һайшаалтай.

— Зайн галай үгы байһан дээрэһээ выставкэ-аукционоо хараалһан саг соогоо эхилжэ шадабагүйбди,— гэжэ малай үүлтэр һайжаруулха үйлэдбэриин Буряадай нэгэдэлэй түрүүлэгшэ Я. Х. Левитин сугларагшадта мэдүүлээд, үүлтэртэ моридой заншалта 18-дахи харалгые нээһэндэ тооложо, Буряад Республикын Хүдөө ажахын министерствын мал ажалай экспертно-консультационно таһагай начальник К. А. Албашеевтэ үгэ үгэбэ.

— Жэл бүхэндэ иимэ выставкэ-аукцион үнгэргэдэг һайн һайхан заншалтай болонхойбди. Республикын ажахынууд энэ харалгада табиха һайн үүлтэрэй моридые үсхэбэрилдэг болонхой гээшэ ааб даа. Тиигээдшье һүүлэй арбаад жэлэй хугасаа соо адуу моридойнгоо тоо толгойень 68 мянганда хүргэжэ шадаһан байнабди. Мүнөө бүхыдөө 18 мянган толгой гүүн тоологдоно. Нёдондо жэлдэ зуун гүүн бүриһөө дунда зэргээр 60 унаган абтажа түлжүүлэгдээ һэн. Эдэмнай мори үсхэбэрилхэ талаар манай һайн таламнай гээшэ.

Республика дотор нэгэ завод, 23 фермэ зургаан үүлтэрэй моридые үсхэбэрилдэг. Бүхыдөө даб дээрэ 2,8 мянган толгой элдэб үүлтэрэй морид тоологдоно. Мүнөөдэр үнгэргэгдэхээ байһан харалгада орловско, ородой хатарша, хүндэ ашаа зөөхэ ородой болон владимирска үүлтэрнүүдэй морид табигданхай юм. Выставкэ-аукциондо бүхыдөө 161 толгой морид, тэрэ тоодо 93 толгой азарга асарагдажа харуулагдахань. Ушар тиимэһээ үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг ажахынуудай фермэнүүдэй, заводой энэ талаар жэлэй туршада ябуулһан хүдэлмэриинь таанад мүнөөдэр сэгнэхэ болохот,— гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Удаань выставкын экспертнэ комиссиин гэшүүд энэ харалгада асарагдаһан азарга, гүүн бүхэниень шүүмжэлхы ёһоор хаража, туд бүридэнь тусхай сэгнэлтэ үгэбэ.

1—1,5 часай үнгэрһэн хойно выставкэдэ сугларагшад ендэрэй хажууда дахинаа сугларжа, экспертнэ комиссиин ажалыень шагнаба.

— Республикын үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг ажахынуудһаа асарагдаһан бүхыдөө 161 толгой, тэрэ тоодо орловско үүлтэрэй 54, ородой хатарша 40, хүндэ ашаа зөөхэ владимирска 51, ородой үүлтэрэй 15 толгой морид сэгнэгдэнэн байна,— гэжэ экспертнэ комиссиин түрүүлэгшэ, Буряадай хүдөө ажахын институтдай доцент, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат И. А. Калашников экспертнэ комиссиин шиидхэбэриие уншахадаа хэлэбэ.— Сэгнэгдэжэ тодорхойлогдоһоной ёһоор, Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой орловско үүлтэрэй «Темп» гэжэ нэрэтэй хара-боро азарга республиканска 18-дахи выставкэ-аукционой чемпион боложо, алтан медальда хүртэбэ,— гэхэдэнь, эндэ сугларагшад халуун альга ташалгаар угтаа.— Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой ородой хатарша үүлтэрэй «Верхоянск», Кабанскын районой «Шергинский» совхозой хүндэ ашаа зөөхэ владимирска үүлтэрэй «Листопад» гэжэ азаргануud мүн лэ выставкын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, алтан медальнуудаар шагнагдаа,— гэжэ тэрэнэй соносхоходонь, Хүдөө ажахын министерствын, малай үүлтэр һайжаруулха үйлэдбэриин Буряадай нэгэдэлэй, Буряадай гүрэнэй конюшнинн хүтэлбэрнлэгшэд, мэргэжэлтэд эдэ моридто медальнуудые зүүлгэбэ.

Хүндэ ашаа зөөхэ ородой үүлтэрэй моридто экспертиэ комиссиин шиидхэбэреэр чемпионой нэрэ зэргэ олгогдобогүй.

Орловско үүлтэрэй моридой талаар Мухар-Шэбэрэй районой таряашадай ажахынуудай Барай нэгэдэлэй «Буян», энэл районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой «Купол», Буряадай Хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай Байгалай ОПХ-гай «Быстрый» гэжэ нэрэтэй азаргануудта, ородой хатарша үүлтэрээр Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой «Нагар», Тарбагатайн районой таряашадай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй «Позитив», хүндэ ашаа зөөхэ владимирска үүлтэрэй морид соохоо Кабанскын районой Ойморой совхозой «Сорванец», Буряадай Хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай Байгалай ОПХ-гай «Фиксатор» гэжэ нэрэтэй азаргануудта выставкэ-аукционой мүнгэн медальнуud зүүлгэгдээ.

Харалгада асарагдаһан орловско үүлтэрэй морид соохоо Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой «Капсул», Бэшүүрэй совхозой «Заказ», Мухар-Шэбэрэй районой таряашадай ажахынуудай Барай нэгэдэлэй «Тарзан», Тарбагатайн районой таряашадай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй «Король», Яруунын районой Шэрэнгиин «Напиток», хүндэ ашаа зөөхэ владимирска үүлтэрэй моридой дундаһаа Буряадай Хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай Байгалай ОПХ-гай «Быстрый» гэжэ нэрэтэй азаргануудта, ородой хатарша үүлтэрээр Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой «Нагар», Тарбагатайн районой таряашадай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй «Позитив», хүндэ ашаа зөөхэ владимирска үүлтэрэй морид соохоо Кабанскын районой Ойморой совхозой «Сорванец», Буряадай Хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай Байгалай ОПХ-гай «Фиксатор» гэжэ нэрэтэй азаргануудта выставкэ-аукционой мүнгэн медальнуud зүүлгэгдээ.

Байгша оной аукциондо үүлтэртэ моридые худалдажа абаха дуратайшуул ехэл үсөөн байба. Иимэ байдалай ямар шалтагаанһаа болоһыень мэдэхын аргагүй. Харалгын һүүлээр зарим ажахынуудай түлөөлэгшэдтэй уулзажа хөөрэлдэхэдэ, худалдааида табигдаһан моридой сэнгүүдынь айхабтар үнэтэй гэжэ хэлээ һэн. Үнэхөөрөөшье, нэгэ азаргын, гүүн бүриин сэнгынь дунда зэргээр гушаад мянгата болоно. Мухар-Шэбэрэй районой Барай нэгэдэлэй, Түгнын хамтаралай, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой, Тарбагатайн Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй, «Коммунизм» колхозой, Ойморой, «Шергинский» совхозуудай худалдааида табиһан гүүнүүдэй гансал Түгнын хамтаралай орловско үүлтэрэй 9 гүүе Яруунын районой «Победа» колхоз худалдажа абаа. Бэшэ ажахынуудай гүүнүүд худалдагдангүй үлөө.

Азаргануud соохоо абажа харабал, байдалынь баһал бирагүйшэг даа. Байгалай ОПХ-гай табиһан хүндэ ашаа зөөхэ владимирска үүлтэрэй 8 азаргын 6-ниинь худалдагдаа. Илангаяа «Фиксатор» гэжэ азаргын худалдааида табигдахадань. Прибайкалиин районой таряашадай ажахынуудай Суворовой нэгэдэл Шэтын гүрэнэй конюшни хоёр хоорондоо анамана сэн хаялсажа, шэтынхидынь гол сэн дээрэнь 20 процент нэмэлтэ сэн хаяжа, худалдажа абаһан байна. Бэшэ ондоо азаргануудта инмэ тэмсэл болобогүй.

Һүүлээрнь выставкэ-аукционой комиссиин шиидхэбэреэр энэ жэлэй харалгын дүнгөөр выставкэдэ һайнаар бэлдэһэнэйнгээ түлөө Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо нэгэдэхи һуури олгогдожо, 1-дэхи шатын диплом, кубок, үнэтэ бэлэг барюулагдаба. Хоёрдохи һуурида Кабанскын районой «Шергинский» совхоз гараа. Эдэнэр 2-дохи шатын дипломоор, үнэтэ бэлэгээр шагнагдаба. Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхоздо гурбадахи һуури олгогдоо. Энэ ажахын адуушад 3-дахи шатын диплом, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаа. Мүн лэ эндэ адуун һүрэг эрхилхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулһан колхоз, совхозуудай, гүрэнэй бусад предприятинуудай, Хүдөө ажахын министерствын, Буряадай гүрэнэй конюшнинн, Буряадай нэгэдэлэй мэргэжэлтэдтэ, адуушадта үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаа.

Д. ДОНДОКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой «Темп» гэжэ азаргада выставкын алтан медаль барюулагдаба.
М. ХАМАГАНОВАЙ фото.

ҺҮНЭЙ АРХИ НЭРЭЖЭ ЭХИЛБЭ

Баян-Голой тоһоной заводой хүтэлбэрилэгшэд нютагайнгаа үндэр наһатайшуулай дүй дуршэлые хэрэглэн, һүнэй архи нэрэхэ урданайнгаа технологи дахинаа һэргээжэ шадаба. Түрүүшынь продукциин шанар һаяхан шалгагдажа үзэгдэбэ. Архи нэрэдэг олохон шадабаритайшуулай зүгөө энэ заводой үйлэдбэрилжэ гаргаһан продукцинь «һайн» гэһэн сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна. Дээдын захиргаанай зүбшөөлэй үгтөө һаань, эдэнэр һүнэйнгөө архи нэрэжэ, худалдааида табиха юм. Худалдагдаһан продукцинь дэлгүүрэй харилсаагаар худэлдэг тус предприятнин финансова байдалдань һайнаар нүлөөлхэ байна бшуу. Тиихэдээ нэрэһэн һүнэй архиин сэнгынь бусад архиин сэнгүүдтэ орходоо хямдахан байха юм.

В. ДОРЖИЕВ.
Баргажанай район.

Шалгалта

юу харуулааб?

БОЛГООМЖОТОЙ БАЙГТЫ!

Буряад республикын Госкомстадай мэдээсэнэй ёһоор республикын хүн зоной доторой үбшөөр үбдэхэ ушар үнгэрһэн жэлэй март һарын дүнгүүдтэй сасуулхада, 1,5 дахин олошорһон байха юм. Хүүгэдэй доторoо худхаха ушар олошороо. Энэ жэлдэ үнгэрһэн жэлэйхинһээ олон зон элдэб муу, гутаһан юумэ эдижэ, бэеэ хорлоо.

Һүүлэй үедэ Улаан-Удын магазинууд болон дэлгүүр дээрэһээ элдэб эдеэ хоолой зүйлнүүдые абаханьшье «аймшагтай» болоо. Энээниие гүрэнэй санэпиднадзорой республиканска түбэй үнгэргэһэн шалгалта харуулна. Тэрэнэй худэлмэрилэгшэд түбэй дэлгүүр дээрэ худалдагдадаг эдеэ хоолой зүйлнүүдые шалгаһан байха юм. Хэнэйшье мэдэһээр, хэтэрмэ үнэтэй, хоморой ямаршье юумэ эндэһээ абахаар гээшэ ааб даа.

Гэхэтэй хамта иимэ эдеэ хоолойнгай зариманай шанар муу. Ариг сэбэрые сахиха эрилтэнүүдтэ хүрэнэгүй. Хоолой зарим зүйлнүүд газар дээрэ элдэб муухай хайрсагууд, мэшээгүүд соохоо худалдагдана. Гэртээ консервэ болгоһон, дабһалһан мяханай, загаһанай, огородой эдеэнэй зүйлнүүдые худалдана. Тэдэнэй дунда үни удаан саг соо байлгагдаһан һархяаг байна. Энээнэй хэды хоротой байные хүн мэдэхэ.

Дэлгүүр дээрэ 15 газарта казинак, хүхэдэг конфетэ худалдажа байһыень шалгалтаар болюулагдаһан байна. Юуб гэхэдэ, эдэмнай хүнэй өөһэдөө гэртээ хэһэн юумэн байгаа ха юм. «Светофор» гэжэ нэрл

...яадай багшанарай институдай 60 жэлэй ойдо

...ЭЛ ФАКУЛЬТЕДНАЙ ҺАЛБАРАГ ЛЭ!

...ровай нэрэмжэтэ багшанарай институт анхан байгуулагдажа, ...эбхэр 60 жэл ...ааяндэртэ зорилгоо...дэй институдай факультедүүдтэ ...ажэ гарагшадууд эдэ үдэрлэгдэбэ.

...ой, бэшэгэй факультедэй ойдо зорюулагдаһан үдэшэ ...ушан байшан...н соо болобо. ...ааяндэрэйхеэр ...ааяндэрэйхеэр Ханаарнь ...ледэй түүхэ...ан фото-гаргана. Эдэ гаа...ааяндэртэ суг...ахарал заатаа...ой Тинигэншьегүй...аа. Ушар юуб ...ой факультедэй ...ой харуулагдан...гүй.

...ой хэлэнүүдые ...ой манай орон...ой институдин урда...м. Владивостоки...улида зүүн зүг...бол, монгол ба ...ые шудалдаг ...ой хэлэнүүдэй ...ессор Гомбо...нэбди. Даань ...ерситедтэ монгол...е шудалжа эхи...

Доржи Банзаровтэ багшанарай институт түрүүшынхи...байна. Тиихэ...едые суутаа ...эмтэн Д. А. ...ааяндэрилдэг байгуулагдаһан 1950 ондо тус институтай түрүүшын оюутад литературын ...ожо гараа бэ...алгада тэдэ...ой. Тэдэнэй хэд ...гэ ороноо хам...ехэ дайнда ха...ар солын 3-да...деноор ба олон ...медальнуудаар ...ааяндэрэйхеэр ...ааяндэрэйхеэр ...ой арбаад жэл ...н, хэлэ бэшэ...доктор, профессор Цыдыпович ...ссин Федера...льна һургуулин...ой шэнжэлгын институдай филиалые ...огикын эрдэмэй ...ин Данжаевич ...ой болоно.

...удта тус институтай ...буряад хэлэнэй ...ой институт байна. Тэ...ааяндэ, хори гэ...уршада кафедр...ржиевич Амо...ааяндэрилжэ ябаа. ...ые элдэб жэлдэ эрдэмтэ багшанарай Д. Доржиев, ...ов, У-Ж. Ш. ...Н. Мангадаев, ...ов гэгшэд удаа...ой. Мун институтандаа хэлэ...эй докторнуудтай ...адуд С. Ш. Чагдуров, Ж. С. Сажинов, О. А. Нечаёва, М. П. Хамаганов ба бусад багшанар ород хэлэ литератураар заадаг байгаа.

Тус факультет дүүргэжэ гараһан олон тоото багшанар Россин Федерацийн болон Буряад Республикын габьяата багшанар гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Тэдэнэр мүнөө буряад үхибүүдые түрэл хэлэндэнь, соёл түүхэдэнь, ёһо заншалдань тон дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гэжэ ехэ оролдолго гаргана. Мүн тус институт дүүргэжэ гарагшадай дунда элитэ уран зохёолшод Ч-Р. Намжилов, Ц. Дондогой, Г. Дашабылов, Л. Тапхаев, Б. Жанчипов, В. Тулаев, Ц. Цырендоржиев болон бусадые нэрлэе. Буряад факультедэй дэргэдэ дээдэ эрдэм ололжо, һүүлдэнь эрдэмэй докторнууд, кандидадууд болоһон зон олон. Тэдэнэй заримыень нэрлэбэл, Ц. Ц. Цыдыпов, Л. Д. Шагдаров, Д-Н. Д. Доржиев, Д. Д. Очиров, В. Б. Махатов, С. Ж. Балданов, Б. Б. Батоев, Ш-Н. Р. Цыденжапов, С. С. Бардаханова, С. М. Бабушкин, А. С. Жаргалов, Н. Б. Дугаров ба бусад болоно. Эдэ эрдэмтэд буряад хэлэ, литература хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулһан байна.

Ород-буряад кафедра дүүргэжэ гарагшадай дунда республика соогоо мэдээжэ болоһон журналистнар олон. Тэдэнэй хэд бэ гэбэл, Ц. Ц. Дондогой, С. Д. Ринчинов, Б. Ц. Цырендылыков, О. П. Цыренова, Р. Б. Гармаев, Ц. Б. Цырендоржиев, С. Д. Очиров, В. Э. Токтохоева, Г. Х. Дашеева, М. С. Санданов гэгшэд болоно. Эдэ журналистнар республикынгаа хүн зонние мүнөө үеын байдалтай, буряад ороной түүхэтэй, соёл болбосоролтой, ёһо заншалнуудтай танилсуулха гэжэ үдэр бүхэндэ оролдон хүдэлжэ байдаг гээшэ.

1970-аад онуудта буряад хэлэн тоогдохоёо болижо, тон дорой байдал ушаржа эхилһэн гээшэ. Тэрэнэйнь хойшолон мүнөөшье үзэгдэһөөр. Бодоод үзэел даа. Хахад миллион тухай тоотой буряад арад түрэл хэлэн дээрээ гарадаг ганса газетээ ородоол 7—8 мянган хэһэгээр захижа уншана бшуу. Энэмнай ёһотойл зогсолтын сагай муу муухай хойшолон болоно гээшэ. Энэ хэрэгые һайжаруулхын тула булта гарта һабартаараа ороддоёл!

1990 ондо буряад факультет гэжэ анха түрүүшынхиеэ нээгдэһэн байна. Тиигэжэ энэ факультедтэ буряад, ород хэлэнүүдэй хоёр кафедра эмхидхэгдээ бэлэй. Мүнөө үедэ буряад факультедэй 4 бүлэгтэ жэл бүри зуугаад оюутан абтана. Тэдэнэр буряад, ород, эвенк, хитад хэлэнүүдэй багшанар болон оршуулагшад боложо гараха юм. Байгша ондо журналистикын бүлэг нээгдэхээр хараалагданхай. Эвенк, хитад хэлэнүүдые заахын тула Санкт-Петербургын университедэй, Шэтын багшанарай институдай бэрхэ багшанар урижа асарагдаһан байна. Буряад факультедэй 13 бүлэгүүдтэ хамта дээрээ 335 оюутан һуралсана. Мүн заочно таһагай хоёр бүлэг эмхидхэгдэхээр түсэблэгдэнхэй. Тэдэнэй нэгэ бүлэгынь 5 жэл, нүгөөдэнь багшанарай училищиин һүүлээр 3 жэл соо һуралсажа гараад, дээдэ эрдэм олохо юм.

Факультедтэ мүнөө 24 багшанар, 4 аспирант хүдэлнэ. Тэдэнэй 3-ниинь хэлэ бэшэгэй эрдэмэй докторнууд, 10 хүниинь эрдэмэй кандидадууд гэһэн нэрэ зэргэтэй. Буряад факультедэй багшанар оюутандаа зорюулжа, олон тоото номуудые бэшэһэн байна. Жэшээнь, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Ц. Ц. Цыдыпов «Буряад хэлэнэй морфологи», «Буряад хэлэнэй синтаксис», «Буряад хэлэнэй методико» гэһэн номуудые, педагогикын эрдэмэй доктор Э. Р. Раднаев «Буряад хэлэнэй фонетикэ», «Буряад хэлэнэй орфоэпи», «Буряад хэлэнэй диалектологи», «Буряад хэлэнэй орфографи ба графика» гэһэн номуудые бэшэһэн байна. Мүн факультедэй багшанар һургуулиин һурагшадай үзэхэ номуудые зохёолсодог гээшэ. Энэ хэрэгтэ С. Ж. Балданов, Д-Н. Д. Доржиев, Ц. Ц. Цыдыпов, Э. Р. Раднаев, В. Б. Махатов гэгшэд ехэ оролдолго гаргадаг. Тус факультедэй гурбан багшанар Д-Н. Д. Доржиев, С. Ж. Балданов, С. М. Бабушкин гэгшэд хэлэ бэшэгэй эрдэмэй докторско диссертаци бэшээд, тэрэнээ хамгаалхаяа, болзороо хүлеэжэ байна.

Байгша ондо буряад факультедтэ Зүүн зүгэй хэлэнүүдые шэнжэлхэ кафедра нээгдэхээр хараалагдана.

Факультедэй оюутан багшанарайнгаа практикые Буряад орондо гарахаһаа гадна, Агын, Усть-Ордагай автономито округой һургуулинуудта гарадаг болонхой. Мүн тэдэ округуудай үхибүүдтэ институдта орохо тусхай һууринууд үгтэнэ. Хоёр округуудай буряад хэлэ, литературын багшанарай мэргэжэлээ дээшэлүүлхын тула факультедэй багшанар тусхай курснуудые эмхидхэнэ.

Тиигэбэшье, буряад факультедэй ажал хэрэгтэ үшөө шиндхэгдээгүй дутуу дундануud бин гээшэ. Һуралсалай аудиториннуud дуталдана, оюутанай хэрэглэхэ методическа пособиннуud үсөөдэнэ, студентнэрэй һуралсалда туһаламжа үзүүлхэ техническэ хэрэгсэлнүүд тон үсөөн. Эдэ бүхы асуудалнуud үшөө шиндхэгдэхэ болзороо хүлеэнэ.

Түрэл факультедэйнгээ уулзалгада сугларһан хүнүүд һанндэртэ сугларагшадаи урда үгэ хэлэһэн байна. Буряад таһаг дүүргэһэн, Социалис Ажалай Герой Ц. Н. Номтоев багшанар болон оюутаниие һаиндэрөөр амаршалаад, буряад факультедэй үндэһэн соелой хүгжэлтэдэ дүүргэһэн үүргэ тухай, манай арадай соёл болбосоролдо түрэлхи хэлэнэй үүргэ тухай, багшын ажалай хэды шэнээн дэмбэрэлтэн байнан тухай хөөроод, 5 хүүгэдэйнгээ тус институт дүүргэһэн тухай тэмдэглэбэ.

Удаань тус факультет дүүргэһэн түрүүшын оюутанай нэгэн болохо Д. Д. Ошоровто үгэ үгтэбэ: «Буряад хэлэнэй факультет дүүргэһээрни, 42 жэл үнгэршэбэ. Тэрэ үедэ институдай түрүүшын байшан бариндажа дүүрээд байгаа. Институдаа тойруулан залуухан модонуудые таридаг пэмди. Тэрэ мододоймнай адар томонууд болошонхой байхые мүнөө харанат. Һаял дайнай дүүрээд байһан саг бэлэй. 1946 ондо орден, медальнуудаа яларуулһан зуу гаран эрэшүүл кирзовэ сабхитаяа, солдат хубсаһатаяа хэбээрээ манай институдта оюутан боложо ороһон юм. Тэрэ үедэ һурахань хүндэ хүшэр байгаа. Хубсаһа хунар, эдихэ хоол тон хомор һэн. Карточна системын үшөо һалгэгдээгүй байһан уе бэлэй. Тиимэһээ аяар 25 хүнэй ородоол 11-ниинь институдаа дүүргэжэ шадаа һэмди. 140 түхэриг стипенди абадаг байгаабди. Тэрэ мүнгэмнай базаар дээрэ нэгэ бүүлхэ хилээмэ диилэхэ шадалтай һэн. 1947 ондо карточна гуриму болюулагдажа, оюутанда үшөө хүндэ саг тохеолдоо бэлэй. Нэгэ хүбэриг хилээмэ абахын тула бүхэли һуниндөө ээлжээгээр оошорто зогсодог байгаабди. Үгы гэбэл хүртэхэгүй жэшээтэй һэн. Эгээл тэрэ жэлнүүдтэ айхабтар ехэ ган гасаланай тохёолдоһые һанана ёһотойт. Үлдэхэһөө байха, даараха гээшэ үзэгдэһэн гээшэ. Ушар юуб гэхэдэ, Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ үйлсымнай хамтын байра үбэлдөө дүлаасуулагдадаггүй байгаа. Бүхы хубсаһаяа үмдэжэ ерээд лэ, унтаха саг болодог һэн».

Далаад оной эхин багта тус институт дүүргэһэн, мүнөө Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй президентын орлогшо Б. Д. Баяртуев, Буряад Республикын Эрдэм һуралсалай министрэй орлогшо Е. Б. Раднаева, 1966 ондо буряад факультет дүүргэһэн уран зохёолшо, драматург, Буряадай үхибүүдэй уран зохёолшодой ассоциацийн түрүүлэгшэ Ш-Н. Цыденжапов гэгшэд багшанараа, оюутаниие амаршалжа, һайн һайхан үгэнүүдые хэлэһэн, номуудые бэлэглэһэн, сагаан эдеэ хадаг дээрэ тогтоон бариһан байна.

Энэ уулзалга дээрэ эрхим һайнаар һурадаг оюутан, студенческэ театрта хаадагшад, бүлэгүүдэй старостнар, нинтын ажалда эдэбхитэйгээр хабаададаг хүбүүд, басагад, научна конференцидэ хабаадажа, эрхим дун туйлагшад мүнгэн шангуудаар шагнагдаа. Энэ хэрэгтэ хамта дээрээ 30 мянган түхэриг гаргашалагдаһан байна.

Багшанарай дээдэ һүргуулиин байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе угталгын уулзалгын түгэсхэлдэ буряад факультедэй багшанар болон оюутанай хабаадалгатай ехэ концерт харуулагдаа. Энэ концерт дээрэ буряад, монгол дуунууд, энэдхэг, монгол хатарнууд гүйсэдхэгдөө. Жэшээнь, «Энэдхэг хатарые» тус факультедэй студентка Антонина Бадмаринчинова шадамар бэрхээр хатарһан байна. Тус факультедэй деканай орлогшо Д. Б. Базарова, аспирант Б. Буданн гэгшэд хэдэн дуунуудые гүйсэдхөө.

Түрэл факультеднай жэлһээ жэлдэ хүгжэжэ, буряад арадайнгаа һалбарха түүхэдэ ехэ хубитаяа оруулжа байг лэ!

Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ,
буряад факультедые 1976 ондо дүүргэгшэ.

жапов бэлэг болгон бариба.

Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшо Р. Б. Гармаев:, «31 жэлэй саада тээ түрэл факультедээ дүүргээ һэмди. Мүнөө болотор 82-дохи группын хүбүүд, басагад багшанараа дурдан һанажа ябадагби. Тэдэнэй хэд бэ гэбэл, Д. Д. Амоголонов, Ц. Ц. Цыдыпов, Д-Н. Д. Доржиев, Б. В Матхеев, Ж. С. Сажинов, М. П. Хамаганов, О. А. Нечаева, М. П. Хабаев ба бусад болоно. 1957 ондо манай институдай байгуулагдаһаа 25 жэлэй ойе тэмдэглээ...эмди. Эгээл тэрэ үедэ Доржи Банзаровта зорюулагдаһан хүшөөгэй нээлгэ болоо һэн. Харин мүнөө түрэл институдаймнай 60 жэлэй ой болобо. Тиигэжэ бодоходо, ямар түргэн саг үнгэрнэб гэжэ гайхамаар. Арба гаран жэл соо «Буряад үнэнэй» редактораар хүдэлөөб. Һүүлэй үедэ буряад хэлэ шудалалгада ехэ хохидол ушаруулагдаһан байгаа. Мүнөө үедэ хуушан монгол бэшэгээ һэргээхэ, соёл, түүхээ шудалхада, һайн саг хүржэ ерээд байна. Тиигээдшье буряад хэлэмнай манай республикын гүрэнэй хэлэн гэжэ тоологдохой. Тиимэ болоод байхадань, буряад хэлэндээ, түрэл газетдээ анхаралаа хандуулая».

Һаиндэртэ сугларагшадые тус институт дүүргэгшэд, Буряадай ниитын эрдэмэй институдай эрдэмтэ секретарь А. С. Жаргалов, тус институдай хүдэлмэрилэгшэ С. Д. Бабуев, физико-математическа факультедэй багша М. А. Зонхиев, Улаан-Удын 1-дэхи интернат һургуулиин багша Я. Ц. Ивахинова болон бусад амаршалжа, һайн һайхан үгэнүүдые хэлэһэн, номуудые бэлэглэһэн, сагаан эдеэ хадаг дээрэ тогтоон бариһан байна.

Энэ уулзалга дээрэ эрхим һайнаар һурадаг оюутан, студенческэ театрта хабаадагшад, бүлэгүүдэй старостнар, нинтын ажалда эдэбхитэйгээр хабаададаг хүбүүд, басагад, научна конференцидэ хабаадажа, эрхим дун туйлагшад мүнгэн шангуудаар шагнагдаа. Энэ хэрэгтэ хамта дээрээ 30 мянган түхэриг гаргашалагдаһан байна.

Багшанарай дээдэ һүргуулиин байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе угталгын уулзалгын түгэсхэлдэ буряад факультедэй багшанар болон оюутанай хабаадалгатай ехэ концерт харуулагдаа. Энэ концерт дээрэ буряад, монгол дуунууд, энэдхэг, монгол хатарнууд гүйсэдхэгдөө. Жэшээнь, «Энэдхэг хатарые» тус факультедэй студентка Антонина Бадмаринчинова шадамар бэрхээр хатарһан байна. Тус факультедэй деканай орлогшо Д. Б. Базарова, аспирант Б. Буданн гэгшэд хэдэн дуунуудые гүйсэдхөө.

Түрэл факультеднай жэлһээ жэлдэ хүгжэжэ, буряад арадайнгаа һалбарха түүхэдэ ехэ хубитаяа оруулжа байг лэ!

Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ,
буряад факультедые 1976 ондо дүүргэгшэ.

Дурсалга

ДАЙНАЙ ҮЕЫН БУРЯАДАЙ СОЁЛ

(Түгэсхэл. Эхиниинь майн 1-пэй, 5-най номернуудта).

Бурпедтехникумдэ суггаа һураһан Владимир Бертановай бэшэг: **«В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Сэрэгэй-политическэ академи дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр, Балтийн далайда алоа хэнэб. Албамни һайнаар ябана. Немец дайсадые үй бута сохинобди. Манай городые хүреэлэлгэ дүүрээ, немецүүд баруун зүг тээшэ сухарина. Немец эзэмдэгшэдые дууһыень бута сохихоор бэлэмди».** (02.03.43).

Түрэл Ноёхонойм хүбүүн Цырен Цыденов иигэжэ бэшэнэн байна: **«Түрүү зэргэдэ дайлалданаб. Эсэбэри сусабригүйгөөр харатан дайсантай тулалданаб. «Максимайнгаа» хараа дороһоо тэдэнние алданагүйб. Өөрөө хэдэн фрицүүдые үгы хээб. Тэрэ тоомин үдэрһөө үдэртэ олошорно».** (29.12.43).

ГИЯЛИ-гай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Алексей Уланов «Гэсэр» тухайгаа һонирхохын хажуугаар иигэжэ дуулгана: **«Дахинаа би армидаб. Фронтдо дахинаа ошоо һаа. Эхэ оронойнгоо сэрэгшын хүндэтэ нэрэ зэргые дээрэ үргэн ябахаб, буряад-монгол араданнгаа нэрэ хүндые унагаахагүйе ороддохоб** (10.04.44).

Намтай суггаа 17-дохи Армида алба хэһэн уран зохёолшо Жамсо Тумуков нэгэ бэшэг дотороо иигэжэ бэшэнэ: **«Ажал ехэ... Пруссие үни үнгэрэнхэйбди. Польшые үнгэрэнхэйбди, Одер... Берлиниһээ холо бэшэхэнэ байнаб. Зариндаа айхабтар шанга тэһэрэвнүүд дуулдана, илангаяа һүүнндөө, хэбэрынь манай авиаци немецүүдые бомбодоно хаш. Ехэ юумэ хараашьеб, бэе дээрээ үзөөшьеб. Муу бэшээр дайлалдааб гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Командованиин олон тоото даабаринууд дүүргэгдээ.** (19.04.45).

Обкомой хоёрдохи секретарь байһан Доржи Цыремпилон: **«Һаяхан албанайнгаа талаар шэнэ тушаалда дэбжүүлэгдээб. Тиимэһээ шэнэ газарта алба хэнэб. Муу бэшээр дайлалданабди. Бодохо янзада байгша ондо дайгаа дүүргэхэбди.** (26.01.45). Нүгөө бэшэг дотороо: **«Японцуудтай дайлалдажа байнабди гэжэ шамда мэдээжэ ёһотой. Эдэ шүдхэрнүүдыешни диилэхэмнай дүтэлөө гэжэ һананабди».** (09.08.45).

Фронтын байдал тухай хөөрэһэн олон тоото нимэ бэшэгүүд сэрэгшэдэй түрэлхид болон гэртэхиндэ, нүхэр болон танилнуудтань хадагалаатай байдаг. Эдэ бэшэгүүдыень суглуулжа, хэблэдэг һаа, һайн бэлэй. Ушар юуб гэхэдэ, ами наһаяа хайрлангүй, Эхэ ороноо хамгаалагшадай үнэн байдал эдэ бэшэгүүд соонь харуулагдана бшуу. Тиигээдшье удангүй Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илаһаар 50 жэлэй ой гүйсэхэеэ байна гэжэ мартаха ёһогүйбди.

Илья Черневэй «Шэмээшэгүүд» гэһэн ном тухай. 1943 оной март һарын тэн багаар Хоца Намсараевтай хамта Москвада Воровскийн нэрэмжэтэ гудамжада оршодог Уран зохёолшодой холбоондо ороһон байнабди. Бидэнние Уран зохёолшодой холбооной секретарь А. А. Фадеев халуунаар угтаа бэлэй. Хоёр час тухай хөөрэлдэхэдөө, тэрэ Буряад-Монголой зоной байдалаар, республикын уран зохёолшодой түсэбүүдээр ехээр һонирхоһон байна. Мүн республикын хэблэл тухай, уран зохёолшодой байра байдал тухай хөөрэлдөөн болоо һэн.

Хөөрэлдөөнэй үедэ Александр Александрович М. М. Сахьянова тухай ехэ дулаан үгэнүүдые хэлээ бэлэй. Ушар юуб гэхэдэ, Прикоридо суггаа хүдэлһэн байгаа бшуу. Тиигэхэ үедэ М. М. Сахьянова РКП(б)-гэй Владивостогой эмхидэ секретаряар хүдэлдэг байгаа. Мүн А. А. Фадеев Забайкалида семеновтоноор дайлалдаһан тухайгаа дурдаа һэн.

1945 оной һүүл багаар би А. А. Фадеевһээ бэшэг абаа һэм. Тэрэ бэшэг доторнь А. А. Леонов-Черневэй «Шэмээшэгүүд» гэһэн ном тухай суута уран зохёолшын һанамжануud бэшээтэй байгаа һэн: **«Энэ роман һайн зохёол болоо гэжэ һананаб. Үни сагһаа эхилжэ, мүнөө хүрэтэр хүдөөгэй байдал харуулһан топ шухаг бүтээлнүүдэй нэгэн болоно. Буряад-Монголой республикада тус зохёолые хэблэн гаргабал, һайн бэлэй. Юуб гэхэдэ, роман дотор харуулагдаһан үйлэ хэрэгүүд Байгал шадархи худөө нютагта, шэмээшэг һууринда болоно бшуу.**

Роман дотор дутуу дундануud бин, зүгөөр тэрэниинь бэлэхэнээр заһахаар байна. Тус романай гол нюурнууд гэхэдэ, Иван Фёдорович Леоновой гэр бүлэ болоно. Энэ бүлын гурба-дурбэн үеын түүхэ дээрэ түрүүшын империалис дайнһаа эхилээд, колхозой байдалай тогтотор, романай үйлэ хэрэгүүд үргэлжэлнэ. Түрүүшын роман дотор революцийн урдахи үе, империалис дайн, граждан дайн, колчаковтанай уналга харуулагдана. Хоёрдохи ном соо Алас-Дурна зүгтэ япон аэрэхэгшэдые үгы хэлгэ, хүдөө нютагта болоһон ангийн тэмсэл, гурбадахи доторнь колхозуудай тогтолго, ангийн дайсадые усадхалга ороно.

Өөрөө Леонов-Чернев шэмээшэгүүдэй дундаһаа гараһан хадаа роман соогоо зураглаһан байдалаа тон һайнаар мэдэнэ, тиимэһээ тэрэ бодото байдалые үнэн зүбөөр зураглана. Энэ роман дотор тон һонин образуud зураглагданхай. Тиимэһээ роман соо болоһон үйлэ хэрэгүүд үнэншэмэ зүб гэжэ хэлэхээр. Зүгөөр тус зохёолой хэлэндэ олон тоото нютагай үгэнүүд, хэрэгтүй бүдүүлиг үгэнүүд олоор дайралдана. Гадна романай хэлэн ута унжагай болошоо, диалогуудынь ехэнүүд, газетын публицистическэ стиль зарим газарта ушарна. Шэмээшэгүүдэй баяшуулай буряадууд тухай бүдүүлиг дээрэлхүүгээр хэлэһэн үгэнүүдые хороохо хэрэгтэй. Эдэ бүхые усадхаад байбал, роман хэблэгдэхээр гэжэ дахин дабтан хэлэнэб».

Уран зохёолшо, фронтовик Илья Черневэй роман 1946 ондо хэблэгдэхээр хараалагдаа һэн. Тэд тэрэ үедэ обкомой нэгэдэхи секретарь байһан А. В. Кудрявцев тус ном гаргахые хорёо бэлэй.

Зүгөөр Илья Черневэй энэ ном Москвада 1947, 1952, 1961 онуудта, Новосибирскдэ 1965 ондо хэблэгдэн гараа һэн.

Буряадай номой хэблэл тэрэ номые аяар 1988 ондо хэблэн гаргаһан байна.

Буряадай гайхамшагта эпос «Гэсэр» тухай. А. А. Фадеевтэй дээрэ хэлэгдэһэн хөөрэлдөөнэй үедэ тэрэ «Гэсэр» эпосые хэблэлдэ бэлдэхэ хэрэгтэ онсо ехэ анхаралд хандуулагдаһан байна. Тиихэдээ СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной зүгһөө туһа хүргэхэб гээд мэдүүлһэн байна. Удангүй А. Фадеевай зууршалгаар Улаан-Үдэдэ мэдээжэ поэт-оршуулагша Марк Тарловский ерээ һэн.

«Гэсэр» эпосые Буряадта, Монголдо, Хитадта, Түбэдта, Энэдхэгтэ хэлсэдэг гээшэ. Энэ эпосэй олон тоото вариантнууд дэлхэй дээгүүр таранхай. Тус эпос шэнжэлэгдэдэ академигүүд В. Я. Владимирцов, В. М. Алексеев, С. А. Козин, Ц. Дамдинсүрэн гэгшэд тон ехэ хубитаяа оруулһан байна. Мүн хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор С. Ш. Чагдуров «Гэсэриадын бии бололго», «Гэсэриадын шүлэгэй мүрнүүд» гэһэн номуудые бэшээ. 1941 оной май һарада СССР-эй Совнарком буряад-монголой эпос болохо «Гэсэрэй» ойе тэмдэглэхэ гэһэн тогтоол абаа һэн. Тиигэжэ энэ эпостэ хабаатай материалнуудые суглуулха хүдэлмэри эхилээ бэлэй. Хамта дээрээ «Гэсэрэй» 7 вариант суглуулагдаһан байна. Энэ 7 вариантһаань эгээл һайниинь шэлэн абажа, 25 мянган шүлэглэмэл мүртэй «Гэсэрэй» текстые уран зохёолшо Н. Г. Балдано суглуулха болоо һэн. Мүн ород оршуулгынь поэт М. А. Тарловский хэжэ эхилһэн юм. Энэ хүдэлмэриеэ хэжэ байтарнь, «Гэсэр» хадаа бүхы түрүү юумэндэ эсэргүү, арад зондо харша, феодальна хаанай зохёол болоно гэһэн хардалга бии болоо һэн. Тиигэжэ энэ зохёол шудалга хэдэн арбаад жэлээр хойшолуулагдаһан байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалалгын Агууехэ дайнай үедэхи буряад соёл тухай бэшэхэдээ, тэрэ үеын байдалые үнэн сэхээр зураглаха гэжэ ороддооб.

Б. САНЖИЕВ,
түүхын эрдэмэй доктор, партийн ба ажалай ветеран.

Хүршэнэрэймнай һонин

ЭРДЭМТЭД НЮТАГТАА АЖАҺУУХА БОЛОБО

Эрхүү хотын эрдэм шэнжэлгын институдай ургамалай ба мал ажахын кафедрын научна хүдэлмэрилэгшэд, эрдэмэй кандидадууд Н. П. Васильев А. А. Арсентьев хоёр Оһын аймагай Октябрийн 60 жэлэй ойн нэрэмжэтэ колхозой харьяата газар дээрэ «Селекци» гэжэ ассоциаци тогтоообо. Тэдэнэр өөһэдынгөө урид захалһан шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые колхозой мал ажалай гүүртэ, отаранууд, ургасын талмайнууд дээгүүр үргэлжэлүүлхэ гол зорилготой. Эрдэмтэд энэ асуудалаар колхозой правленитэй хэлсээ баталаа. Тэдэнэр колхозой Прохоровко гэһэн багахан нютагта байра байдалаа түхеэрхэ юм. Хэлсээнэй ёһоор, барилгашад хотоһоо ерэһэн эрдэмтэдэй байрлаха үргэн салуу шэнэ гэрнүүдые барижа эхилээ.

Эдэ эрдэмтэдэй жэшээгээр үшөө хэдэн мэргэжэлтэд тус колхоздо ажаһууха хүсэлтэй байһанаа мэдүүлбэд. Тэдэнэй хүсэл зорилгые колхозойхид халуунаар дэмжэһэн байна. Тиигэжэ Эрхүү хотын эрдэмтэд Оһын райондо таряашад, малшадай һургуули нээжэ, түрүүшынгээ хэшээлнүүдые үнгэргэжэ эхилэнхэй. (**«Усть-Ордагай үнэн»**).

Фоторепортаж

Баян хэшээл түхөөгшэ Байгал-Хударын һургуули

Кабанскын районой Байгал-Хударын дунда һургуули 1988 ондо ашаглалгада оруулагдаһан юм.

Энэ һургуулиин газаа саг үргэлжэ үхибүүдэй маха бадаа һоридог элдэб мүрысөөнүүдые үнгэргэдэг түгэс түхеэрэлгэ, бэлэдхэлтэй стадион бии. Илангаяа химии, биологийн хэшээлнүүдтэ байгаалитаяа, хүдөө ажахытай холбоотойгоор һурагшадай практическа дадалга гарадаг томо теплицэнь энэ хушэр, хүндэ сагта бодото ашаг, олзо оруулхаһаа гадна, һуралсалайнь таһаршагүй хуби болонхой.

Гурбан дабхар шулуун байшан соонь үргэн һаруул спортивна зал, столово, элдэб шэглэлтэй мастерскойнууд хүдэлнэ. Эндэ дунда һургуулида үзэдэг заншалта болоһон зүйлнүүдһээ гадна оёдолой, компьютернэ кабинедүүд гэхэ мэтэ шэнэ юумэн гэжэ һанагдахаяа болинхой.

— Байгал-Хударын совхоз, сельсовет, райОНО гурбан 1990 ондо компьютер манай һургуулида бэлэглэжэ, информатикын кабинет нээхэ арга боломжо олгоо бэлэй. Энэ орёо техникын эди шэдние даб дээрэ 10—11 классай һурагшад шудэчна. Хойто жэлһээ мүнөө сагай эрхэ байдалда тааралдуулан, эхин классай һурагшадые һургажа эхилхэбди,—гэжэ информатика заадаг физикын багша Владимир Федорович Данилов хөөрэнэ. Тэрэ Буряадай Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулиин физико-математикын факультет дүүргэһэн, ажалдаа шунаһан, баян дүршэлтэй һургагша юм.

Олимпиада, конкурснуудта иладаг һурагшадтай, заал һаа предмедүүдээрээ һонирхуулжа, гүнзэгы ойлгосо үгэжэ шададаг багшанарай тоодо ород хэлэнэй да литературын багша Лидия Михайловна Серых, биологи заадаг Елена Гомбоевна Иванова гэгшэд ороно.

Тус һургуулиин мэргэжэл- түгэс бэлэдхэлтэй 40 багшанар нютагайнгаа 450 үхибүүдэй оюун бэлигыень эрдэм мэдэсээр хурсадхажа, ажабайдалайнгаа орёо, хүшэр замые һаад тойбогүйгөөр гаталхыень зориг-жуулна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: физикын багша В. Ф. Данилов, туһалагша Г. Балдаковтой.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

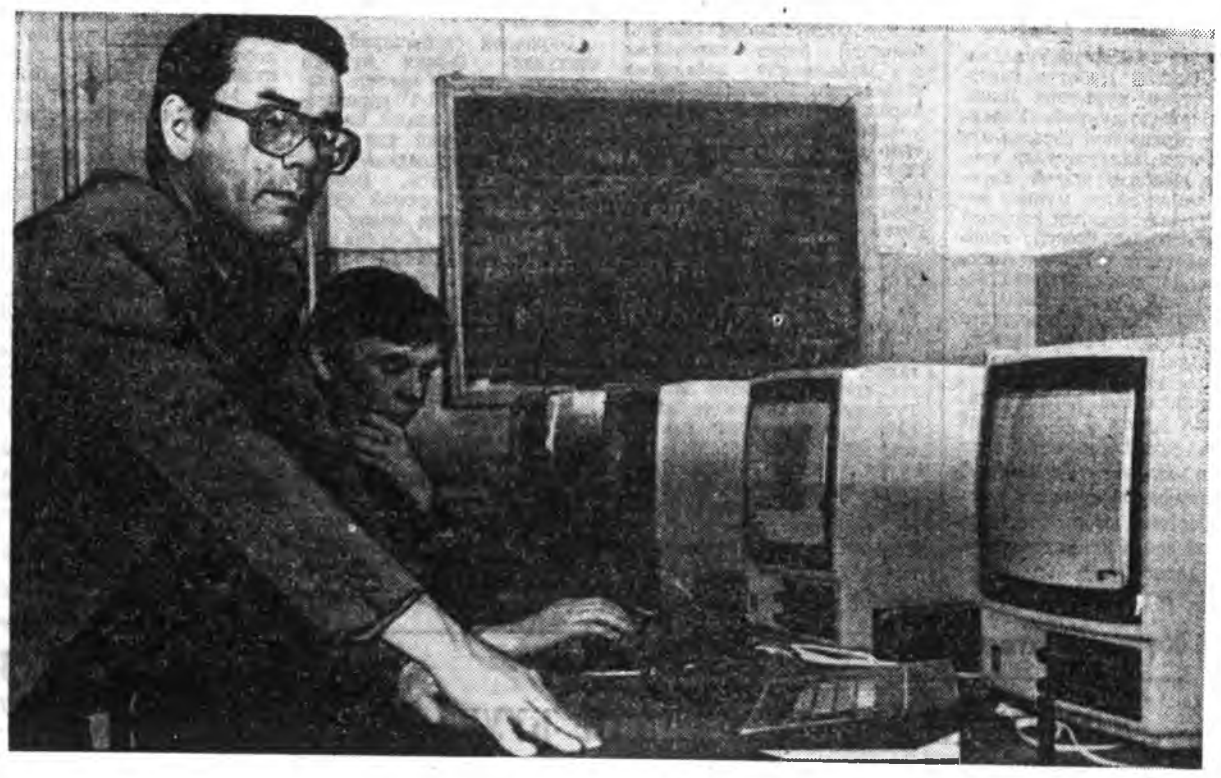

АЖАЛШАДАЙ БЭШЭГҮҮД

ШЭНЭЭР ХҮДЭЛЖЭ ТУРШАХАМНАЙ

Бүргэ нютагай хүн зон олсороо сугларжа, түрэл ажахынгаа хуби заяае шидхэбэ. Тиин апрелийн 8 болотор совхоз байһанаа, таряашадай ассоциаци болобо. Ажахые хүтэлбэрилжэ байһан. В. Б. Соктоев суглаа хүтэлжэ, ассоциаци гээшэ юун гээшэб, хайшаа харилсаатай байдаг юм гэжэ сугларагшадта тодорхойгоор хөөрэжэ үгөө. Удаань совхозой ахамад бухгалтер пайн удхые тайлбарилаа.

Эдэ хоёрой хөөрэһэнэй һүүлээр асуудал табиха хүн үсөөн байба. Энэ юу гэршэлнэб гэхэдэ, нэгэн гээ һаа, бүхы юумэн өө-мөөгүйгөөр ойлгогдоо, үгы гэбэл, юуншье ойлгогдоогүй гээшэ ааб даа. Минии һанахада, хүдөөгөөрхин коммунис хашалга, заналга-зандаралгаһаа хүсэд мултаржа ядаад байна хаш. «Үмсэдэ ороходомнай, түрүүшээр хүндэшэг лэ байха юм бээ. Урданайхи ноёдоо дууряажа, өөһэдөө баһал тэдэнээ мэхэлхэ гэжэ оролдожо, худал үнөөр наряд хаалгажа һурашообди»,—гэжэ зариман мүнөө хөөрэлдэнэ. Үмсын ажал гээшэмнай хүсэтэй ха юм. Үхибүүдээ хүлдэ орохоонь эхилжэ, ажал хүүлэжэ, заража эхилхэ болохобди. Бүхы хүдэлмэриеэ гарта хүлтөөрөө хээгүйдэ, урагша ябагдахагүй жэшээтэйл.

Дайнай ба ажалай ветеран П. Т. Соктоев суглаан дээрэ үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ тэмдэглээ:

— Бидэ коммунис партийн зонхилолго доро далаад жэлдэ яһалашье юумэ үзөөбди: гушаад онуудай хардалга гүрдэлгэ, дүшөөд онуудай дайн дажар... Колхоздо хүдэлжэ байхадаа, Уставайнь ёһоор налог түлэхэш. Туралтай нэгэ үнеэ бариха аад, 8 килограмм шара тоһо, 60 килограмм мяха, үшөө тинхэдэ нооһо, үндэгэ—гэхэ мэтэшэлэн, өөрынгөө аманда хэнгүй бүхы юумэеэ тушаадаг байгаабди. Саг соонь тушаажа шадаагүй һаа, хараалгаха, түрмөөр зануулхаш. Мүнөө үмсэ боложо, пайщигууд болоод, ажалаа хэжэ эхилхэдэмнай, ямар байхыень харахал гүбди,—гэбэ. Иигэжэ Хамниин совхоз үгы боложо, шэнэ гуримаар хүдэлхэ таряашадай ассоциаци орондонь бии болобо.

С. ЦЫБЕНОВ.
Захааминай аймаг.

ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛЭЙ УРЯАГААР

Нарһатын соёлой байшан соо инвалидуудта туһаламжын марафон-концерт үнгэргэгдэбэ.

Буян үйлэдэлгын энэ хэмжээ ябуулгада инвалидууд өөһэдөө хабаадаа. Нарһатын һургуулинуудай багшанар ба һурагшад, дуу хатарай «Яруума» гэжэ ансамблнин гэшүүд, соёлой байшангай «Сюрприз» гэжэ вокально-инструментальна ансамблинхид нигүүлэсхы сэдьхэлэй жасада 4340 түхэриг оруулаа. Марафон-концертын эхилхын урда тээ районой 18 инвалидай уран гараар бүтээгдэһэн элдэб зүйлнүүдэй выставкэ эмхидхэгдээ. П. Р. Минеева, Д. М. Дашиева, В. Н. Уварова, Ч-Д. Д. Токтохоева, Д. Д. Доржиева гэгшэд эндэ хабаадаа.

Мүн баһа Г. Бурлакова, И. Андриевский, И. Горюнов, М. Смирнов, А. Самбуев гэгшэд соёлой байшангай тайзан дээрэ оюун бэлигээ харуулаа. Энэ марафоной жасада районой захиргаан, тэрэнэй таһагууд, Комсомольско сельсоведэй эмхи зургаануud, редакциин ба типографиин хүдэлмэрилэгшэд мүнгэ оруулаа.

Э. БУДАЕВ.
Яруунын аймаг.

Архивай дансаһаа

Гушаад онуудта Байгалай зүүгээрхи нютагуудта—39 дасан, Байгалай баруугаар—7 дасан һандаргагдаа юм. Олон жэл соо арад зоной ухаан бэлигээр, ажалаар байгуулагдаһан туйлай ехэ материальна, оюун бодолой баялигууд Ленин, Сталинай толгойлдог большевис партнин даабаряар гансата үнэһэн тоборог болгогдоо бэлэй.

Шажан мүргэлэй үндэр дээдын зиндаатан, философ, политик, дипломат Цанид-Хамба Агваан Доржиев муу муухай энэ ябадал зогсоохын тула алн бодохо хамжээнүүдые хэрэглээ, хоморой шухаг номуудые, шажан мүргэлэй элдэб хэрэгтэй—түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые, түбэд аргын эм домуудые ядахын сагта шажан мүргэлые эсэргүүсэдэг, мүн бусадшье музейнүүдтэ тушаалгуулха гэжэ ороолдоо юм. Энэ зорилго урдаа барижа, Агваан Доржиев 1934 ондо СССР-эй ЦИК-эй Түрүүлэгшэ М. И. Калининда хандаһан байна. Эдэ хандалганууудые гүйсэд хэмжээгээр ушагшадай анхаралда дурадханабди. Эдэ барилгануud Буряадай ССР-эй Түбэй архивай дансануud сооһоо абтанхай (фонд 475 с, опись № 1, дело № 1).

ЗЭРЛИГ САГАЙ ЗЭРЭЛГЭЭН

ЦАНИД-ХАМБЫН ХОЁР ХАНДАЛГА

ССР Союзай ЦИК-эй Түрүүлэгшэ нүхэр М. И. Калининда, буулгабаринь—ЦИК-эй дэргэдэхи мүргэл шүтэлгэнүүдэй хэрэгүүдээр онсо комиссиин түрүүлэгшэ П. Г. Смидовичто.

ССР-тэ байдаг Түбэдэй бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Хамба Агбан Доржеевһээ (нэрэ, фамилиинь бэшэлгэ тэрэ зангаарнь үлөөгдөө—ред.).

МЭДҮҮЛГЭ

Үнгэрэгшэ жэлэй үбэл минии хоёр дахин табиһан асуудалнуудые бүтэхэ тээшэнь шидхэхэ тухай үсэд гүйлтатайгаар Танда дахин хандаха ушартай болоноб. Эдэ асуудалнууд гэбэл:

1. Буддын суртал, һургаалда заалгуулхын тула өөһэдынгөө үхибүүдые (хүбүүдые) долоон наһанһаа үгэхэ эрхэ олгохо тухай Буряад-Монголой АССР-эй, Хальмагай автономито областиин олон тоото Буддын һүзэгтэнэй гуйлтануудые хангалга...

2. Хальмагай Буддын шажанай философско академилэ (Чойро), Далай ламын зааварыяр энэ зорилгодо тусгаар шэглүүлэн, минии бодхоолгоһон гэрнүүдтэ Хальмагай областиин элдэб хуралнуудай (дасангуудай) санаартанай һуралсаха зүбшөөл олголго;

3. Сүмыень һөөргэнь бусаахын аргагүй юм һаа, гүрэм мүргэлнүүдээ бүтээжэ байхаар ондоошье байра тэдээндэ үгэхэ тухай Хальмагай Базаар сэлеэнэй һүзэгтэнэй гуйлтануудые хангалга.

СССР-тэ Түбэдэй бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Хамба Агбан Доржеев.

1934 оной майн 20.

Лахта станци, Ольгино поселок Конно-Лахтинский проспект, 7.

• • •

ССР Союзай ЦИК-эй Президиумэй мүргэл шүтэлгэнүүдэй асуудалнуудаар саг зуурын комиссиин 1934 оной майн 26-най заседаниин (№ 1, ч. 5) протоколһоо хэһэг

ШАГНАБА: а) Шажанай һургуулинуудта үхибүүдые долоо наһанһаа һургаха зүбшөөл тухай, б...; в) философиин, эрдэмэй удха шанартай номуудые, гар бэшэгүүдые, түбэд эмүүдые бүтэн бүрин үлөөхэ тухай.

ТОГТООБО: а) үхибүүдые һургаха тухай гуйлтые дүүргэхэгүй; б) шажанай академи мүнөө сагта нээлгые таагүй гэжэ тоолохо; в) дасангуудые усадхахадаа ном судар, гар бэшэгүүдые, архивуудые, мүн модон барнуудые, энэ асуудалаар тусхай тогтоолой баталагдатар, тусхай опись-бүридхэлөөр шажан мүргэлэй зөөри хогшолтой хамта хүршэ дасангуудта саг зуураар дамжуулха. Эрдэмэй, музейн удха шанартай номуудые, гар бэшэгүүдые, модон барнуудые хуряан абаха ба хадагалха тухай дүримүүдые бэлдэхыень энэл комиссида даалгаха, эдэ дүримүүдые Саг үргэлжын комиссиин баталалгада дамжуулха.

2) Дасангуудые усадхалгын үедэ элирүүлэгдэһэн түбэд эм домууд тухай элидхэл болон эдэ эмүүдые тус тус нютагуудта хэрэглэхэ гурим тухай өөрынгөө тобшолол хэхые Буряад-Монголой АССР-эй ЦИК-эй дэргэдэхи мүргэл шүтэлгэнүүдэй комиссида даалгаха. Саашадаа хэрэгэй шиидхэгдэтэр, дасангуудые зайсуулхыень тус комиссида дурадхаха.

П. СМИДОВИЧ, комиссиин түрүүлэгшэ.

• • •

ССР Союзай ЦИК-эй Түрүүлэгшэ нүхэр М. И. Калининда.

Буулгабаринь—ЦИК-эй дэргэдэхи мүргэл шүтэлгэнүүдэй хэрэгүүдээр онсо комиссиин түрүүлэгшэ нүхэр П. Г. Смидовичто.

СССР-тэ Түбэдэй бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Хамба Агбан Доржеевһээ.

МЭДҮҮЛГЭ

Мүнөө үедэ СССР-эй эрдэмэй эмхи зургаануудай эрхилдэг эрдэм шэнжэлгын ажал ябуулгын бүгэдэ нинтын дэбжэлтэ минишье сэхэ хабаатай һалбарида үзэгдэжэ байнхай. Тэрэ юуб гэбэл, Энэдхэгэй, Түбэдэй, Монголой оршондо мүндэлһэн асари ехэ хэмжээнэй философско, медицинскэ, түүхын литература болоно.

Буряад-Монголой АССР-эй Буддын шажанай дасангуудта тус литературын аргагүй ехэ баялигууд: Түбэй Түбэдһөө, Амдоһоо (Зүүн-Хойто Түбэд), Монголһоо, бусадшье орон нютагуудһаа асарагдаһан сэгнэшэгүй ном сударнууд хадагалагдадаг байха юм.

Хоморой шухаг иимэ гар бэшэгүүд, модон барай дарамал номуud бии гэбэл, Дэргэ барай (иимэ хэблэл СССР-эй Науканнуудай академиин суглуулбаринууд соошье үгы юм) Данжуур (225 ботинһоо бүридэһэн, Буддын шажанай, эрдэмэй-философско номуудай гүйсэд суглуулбари), эрдэниин зүйл холижо хэнэн бэхээр бэшэгдэһэн гар бэшэгүүд гэхэ мэтэ болоно.

Эдэ номуудай тоонь—олон мянгаад, тиихэдээ удха, шэглэлэнь янза бүрин болоно. Тиимэһээ эдэ бүгэдэ эрдэм, шэнжэлгын талаар айхабтар удха шанартай, шэргэшэгүй арьбан сан баялиг болоно бшуу.

Гэхэтэй хамта Буряад-Монголой АССР-эй зарим нютагуудта дасангуудые хаалгын болон зарим ламанарай (тэдээндэ мүн лэ үнэтэй олон номууд байдаг) зөөрине хуряан абалгын үедэ уран зохёолой хоморой шухаг эдэ дурасхаалнуудые зэрлиг муухайгаар үгы хэлгые нютагай засаг зайсуулангүй, тэдэнь илгалтагүйгөөр үргэлжэ шатаагдана, уһа руу хаягдана, тамхинай орёолто саарһан болгогдоно.

Иимэ баримтануud Алайрай, Суулгын (Мухар-Шэбэрэй район), Сүүгэлэй, Гүнэйн, Хужартын, Тарбагатайн (Агын район) дасангуудта үзэгдөө. Соёлой баялигуудые хэтэрмэ бүдүүлигээр һүйдхэн үгы хэхэ ябадалые нютагай засагаархид огто ойлгоогүйшэн болоно. Эдэ дурасхаалнуудта тэдэ имагтал ангинн талаар дайсан харша зохёолнуудые сбёорно. Тиихэдээ элитэ томо эрдэмтэдэй анхарал татадаг аад, тэдээндэ шухалын шухала удха шанартай материал болжо үтэдэг имагтал түүхын дурасхаалнууд хосоржо байна гэжэ огто хэрэгсээнэгүй. Эрдэмэй аша тыные сэгнэдэг хүн бүхэнэй хүндүүлхэйе үбшэнтэйгөөр дайраһан эдэ баримтануудта Танай анхарал хандуулаад, дасангуудые хааһан, мүн инмэрхүү бүхы ушарнуудта номой баялигуудай үрилгэ, тоногдолгоһоо, үгы хэлгэнээ сахигдажа, СССР-эй Науканнуудай академиин мэдэлдэ дамжуулагдаха аргатай байхын тула нютагай зургаануудта эрид захиралта хэлыетнай Танние гуйха ушартайб.

Тэрэшэлэн Буряад-Монголой дасангуудай уран зохёолой баялигуудай тоодо дарамал номуудые барладаг модон барнууд ородог гэжэ тэмдэглэхэ ушарые шухала гэжэ тоолоноб. Зарим газарта эдэ модон барнуудые галдаха ушарнуud үзэгдөо, урдань дуулдаагүй зэрлиг ябадал гэжэ энээнние сэгнээд, иимэ ушар зайсуулха эрид хэмжээнүүдые мүн лэ абаха хэрэгтэй гэжэ һананаб. Уран зохёолой эдэ баялигууд Түбэд гүрэнэй түлөөлэгшэд байһан бидэндэ горитой удха шанартай байжа, нютагай засагай мунхагтаһан ушарһаа тэдэ номуудай хосоржо байхадань, һанаа амар хандаха аргамнай үгы гэжэ нэмэхэ ушартайб.

Уран зохёолой дурасхаалнуудые үгы хэхэтэй хамта, хиналтада абтаад, сүлэгдэһэн эмшэ ламанарһаа хуряагдаһан энэдхэг, түбэд, монгол аргын үнэтэ эмүүдые үрин налгааха ябадал үзэгдэнэ. Туршалгын медицинын институдта эрдэмэй энэ налбарние шэнжэлдэг ушартай дашарамдан, юрэнхы медицинын удха шанартай боложо байһан эдэ эм домууд үнгэржэ ерэхдээ галдагдана, шорой, угаадаһанай нүхэнүүдтэ хаягдана. Энэшье талаар үнэтэ шухаг материал гэжэ тодорһон зүйлнүүдые бүтэн үлөөхын тула мүн лэ эрид хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй. Бүхы Союзай хэмжээндэшье музейн удха шанартай хоморой шухаг соёлой ба уран зохёолой баялигуудай хуби заяанда Совет правительство һанаа амар хандажа байнгүй, тэдэнние бүтэн сахихын тула өөрһөө дулдыдаха бүхы хэмжээнүүдые абаха гэжэ найдал элирхэйлэн, энэ хандалгаяа дүүргэнэб.

СССР-тэ Түбэдэй бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Хамба Агбан Доржеев.

1934 оной майн 30.

Лахта станци, Ольгино поселок, Конно-Лахтинский проспект, 7.

Цанид-Хамба Агваан Доржиевай хоёр хандалгаар СССР-эй ЦИК-эй дэргэдэхи мүргэл шүтэлгэнүүдэй хэрэгүүдээр комиссиин тогтоол (дээрэ толилогдоо) абтаа һэн. Мүн СССР-эй ЦИК-эй дэргэдэхи Комиссиин тогтоолой үндэһөөр БурЦИК болон СНК өөрынгөө тогтоол абаһан байгаа ёнотой. Гэбэшье хэрэг соо тэрэнние олоогүйбди. Имагтал шажан мүргэлдэ эсэргүү областной музейн директор А. И. Герасимовагай элидхэл—бэшэг соо тэрэ тогтоол халта дурсагдана.

Дайнай ба ажалай ветеран Д. ДАМДИНОВ хэблэлдэ бэлдэв.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

«...ҮБШЭНТЭНЭЙ ТАЛА ХАРАХА ЁҺОТОЙБДИ»

Н. А. Семашкын нэрэмжэтэ республиканска больницын неврологическа отделениде дүй дүршэл ехэтэй, бэлиг түгэлдэр врачнууд олон юм. «Эрхыдээ эмтэй, долёобортоо домтой» эндэхи эмшэд тухай, тэдэнэй бэлиг шадабари тухай һайн һайхан, магтаалай үгэнүүдые олон зонһоо дуулаһанби. Тиимэһээ тэндэ ошожо, хүдэлмэрилэгшэдэйнь ажал хэрэгүүдээр һонирхожо, танилсажа ерэһэн байнаб.

Неврологическа отделение даагшаар Рудольф Цыдыпович Доржиев олон жэлэй туршада амжалтатайгаар хүдэлнэ. Тэрээнтэй суг хүдэлдэг дээдэ категориин врачнарые нэрлэбэл, Эра Ивановна Ангапова, Лидия Васильевна Ансупова, Наталья Александровна Черемисина, Вера Кирилловна Чумакова гэгшэд болоно. Тиихэдэ медицинскэ дунда бэлэдхэлтэй арба гаран хүдэлмэрилэгшэд бии.

Тус отделени үбшэнтэнэй 60 оротой юм. Тиимэһээ республиканска больницын эгээл томо отделенинүүдэй нэгэн юм. Жэлдээ 1000 гаран хүн эндэ бээ махабадаа эмшэлүүлдэг байна.

Неврологическа отделениин хүдэлмэрилэгшэд ажахын тоосооной гуримаар хүдэлжэ байнхай. Энэмнай юун гээшэб гэхэдэ, районуудай, заводуудай, фабрикануудай, мүн бэшэшье предприятинуудай мэдэлэй эмнэлгын газарнуудһаа үбшэнтэдэй ерэхэдэ, тэдэниень гүйсэд аргалаад, өөһэдынь больницануud болон эмнэлгын зургаануудта тусхай счет эльгээдэг байна. Харин тэдэнь эльгээһэн үбшэнтэнэйнгөө хэр һайнаар аргалуулһаниие шалгажа үзөөд, больницын счедто мүнгэ оруулдаг болонхой.

— Ажалай тоосоото гуримда ороходоонай, фабрика, заводуудай, районуудай больницануud үбшэнтэнөө манда эльгээхээ болихонь ха гү гэжэ һанаһан байгаабди. Гадна самолет болон автобусуудай биледэй үнэтэй болоод байхада хүдөөгэй зоной город ерэжэ аргалуулхань гайтай хэрэг болобо. Тиигэбэшье үбшэнтэд таһалданагүйл даа. Хараад үзыт, зарим зониие нэгэ хэдэн үдэр соо коридор соо хонуулха баатай болонобди, —гээд Рудольф Цыдыпович кабинедэйнгээ үүдэ нээжэ, коридор руу заяха юм.

Зарим ажахынууд мантай тусхай хэлсээ баталжа, больницын оронуудые хахад жэлээр гү, али жэлээр худалдажа абадаг байна. Тиимэһээ иимэ ажахынуудай үбдэһэн, гэхтэһэн хүдэлмэришэд ямаршье ээлжээ, оошоргүйтэ доройтоно. Заһабарилха болоходо, һэлгэхэ хэрэгсэлнүүд байхагүй. Хүн зон бидэниие өөһэдынгөө салин нэмээхын түлөө оролдоно гэжэ һанажа болохо. Энэ огто тиимэ бэшэ.

Буһалгаанай үедэ хүн зондо медицинын туһламжа хүргэгдэһөөр лэ байгаа,—гэжэ Рудольф Цыдыпович хэлээ һэн.

Больница соогуур ябажа харахада, байра байдалынь үнэхөөрөөшье тулюурхан байна. Нэгэ палата соо арба гаран хүн хэбтэнэ.

Больницаһаа гараад ябахадаа, үнэхөөрөөшье хүн зондо аша туһа хэжэ ябаһан манай врачнууд юундэ эгээл бага (соёлой хүдэлмэрилэгшэдһөө нэгэ бага дээшээ) салин абаха болоо юм гэжэ һанаа һэм. Эдэнэртэ туһалха арга манай правительство олохо гү?

Б. БОДИЕВ, манэй корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. неврологическа отделение даагша Р. Ц. Доржиев. 2. Врачнууд Н. А. Черемухина, Э. И. Ангапова үглөөнэйнгөө шэнжэлгэ хэжэ байна.

Д. АЛТАЕВАЙ фото-зурагууд.

СПОРТ

Һур харбалга

ЗАЛУУШҮҮЛ ШАЛГАРБА

РОССИН КУБОГТА ХҮРТЭХЫН ТҮЛӨӨ

Хүнгэн атлетикын урилдаагаар Россин Кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн Пятигорск хотодо дүүрэбэ. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагша, залуушуулай дундаһаа нёдондо жэлэй Европын чемпионадта мүнгэн медаляар шагнагдаһан спортын мастер Юрий Чижов, спортын мастерта кандидат Анастасия Данчинова гэгшэд залуушуулай бүлэгтэ 8000 болон 6000 метрэй зайнуудта урилдахадаа, ялалта туйлаба. 42-дохи һургуулиин 11-дэхи классай һурагша Наташа Иваницкая аха наһанай басагадай дунда 4 километрэй зайда урилдахадаа, 5-дахи һуури эзэлээ. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагша Сергей Самокрутов 8000 метрэй зайда наймадахи һуурида гараба.

Б. МИРОМАНОВ.

Һур харбалгаар Буряад ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Зүүн Сибириин технологическа институдай хүнгэн атлетикын манеж соо болобо. Дүшөөд мэргэшүүл сагаалса дээрэ гаража, хёрхо мэргэнээ туршаһан байха юм. Тиихэдэ манай республикын олохон бэлигтэй бэрхэ харбагшад энэ мүрысөөндэ хабаадажа шадабагүй. Буряадай багшанарай институдай студент, уласхоорондын классай спортын мастер Валерий Лысенко, спортын мастер Гэрэлма Эрдынеева гэгшэд апрелиин 29-һөө майн 4 хүртэр Харьков хотодо үнгэргэдэхэ «Хабарай гэдлинууд» гэжэ уласхоорондын мүрысөөндэ хабаадахын аргуула һорилго бэлэдхэл хэжэ байна.

М-1 упражненеэр харбахадаа, ШВСМ-эй түлөө эзэлшэ, спортын мастер Жанна Тухалова бухы зайда жэгдэ найн үрэ дүнгүүдые харуулжа, 1270 очко абаад, түрүү һуури эзэлбэ. Зүүн Сибириин технологическа институдай 2-дохи курсын студентка, спортын мастер Елена Ефремова 1227 очкотойгоор хоёрдохи һуурида гараа. Буряадай багшанарай институдай студентка, спортын мастер Екатерина Малгатаева тэрээнһээ ороёдоод нэгэ очкогоор гартажа, бронзо медальда хүртэбэ. Сэсэг Ванчикова, Галина Ямпилова, Оксана Шоноева гэгшэд эрхим зургаанай тоодо орохон байха юм.

Буряадай багшанарай институдай 2-дохи курсын студент, спортын мастер Владимир Ешеев М-1 упражненеэр 1205 очко абажа, ялалта туйлаба. Энэмнай хэн гээшэб гэжэ уншагшаднай һанажа байгаа ёнотой. Володя хадаа манай ороной суута мергэн — дэлхэйн болон Европын чемпион, Сеулда болохон Олимпиадада бронзо медаляар шагнагдаһан СССР-эй спортын табьяата мастер Владимир Ешеевэй аха Александрын хүбүүн гээшэ, «Динамо» бүлгэмэй түлөөлэгшэ, спортын мастер Владимир Мадасов илагшаһаа 6 очкоогоор гартажа, хоёрдохи һуурида гараһан байгаа. Багшанарай институдай студент, спортын мастерта кандидат Баатар Болотов гурбадахи шанда хүртөө. Андрей Ермолов, Владимир Степанов, Амгалан Пурбуев гэгшэд эрхим зургаанай тоодо оробо.

Саашадаа түгэсхэлэй мүрысөөн шэнэ дүримөөр, шанга тэмсэлдэ үнгэрөө. Дүхэриг һөө дүхэриг тэ һагшагда һагшагдаһаар Жанна Тухалова Елена Ефремова хоёр түгэсхэлэй нааданда гараба. Эндэ Е. Ефремова 12 годли табихадаа, 95 очко абажа, республикын чемпионка болобо. Ж. Тухалова гурбан очкогоор гартаһан байгаа. Е. Малгатаева гурбадахи шатын дипломоор шагнагдаа.

Улаан-Удын гимназиин 11-дэхи классай һурагша, спортын мастер Владимир Степанов 105 очко тудажа, Буряад ороной чемпионэй нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байха юм. Баатар Болотов ороёдоол нэгэ очкоогоор гартаба. 25-дахи дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Олег Батуев түрүүшынхээ хүндэлэлэй табсанда гараа. Хүүгэдэй спортын 9-дэхи һургуулиин тренер Валентина Базаровна Базарова тэрэниие һурган һоридог юм.

Сэхыень хэлэхэдэ, мүрысөөнэй дүнгүүд тиимэшье һайн бэшэ, гэбэшье эндэ олохон шэнэ нэрэнүүд тодорбо. Ушар иимэһээ Буряадай мэргэшүүлэй алдар солые арьбадхаха хүнүүд эдэнэй дундаһаа үргэлжэлэнэ.

Энэ мүрысөөнэй шэнэ гэгээн найн майн 9-һөө 16 хүртэ хотодо болохо Ф... һуури эзэлхын тө... сөөндэ хабаадаа... дамал команда... дэхэ юм.

Илагшадта... тедэй дипломуу... лэгүүд барюулга...

— Дэлгүүрэй... манай спортдо... тагүйгөөр нүлөө... Энэ тэрээгүүр... бухы мүрысөөнү... дахын аргагүй... Мүнөө зүн Бар... лохоёо байнаа... пиин нааданууд... Ешеев (Москва)... Бадмацыренова... хо аргатай. Бу... бэлигтэй бэрхэ... багша Валерий... жэлдэ арайл бир... тэй. 1996 оной... хадаа тэрэнэй О... лохо ёнотой.—«Т... мо» бүлгэмэй р... ска советдэй дэр... ли» гэдэг Олим... нуудта бэлэдхэ... ахалагша тренер... габьяата тренер... баев өөрэнэ.

Б-М. Ж...

Хүнгэн атлетикэ

КОМАНДААРАА ГУРБАДАХИ ҺУУРИДА

Я. Н. Логвиненкын дурасхаалда зорюулагдажа, хүнгэн атлетикээр Дулдыданги бэшэ гүрэнүүдэй хамтаралай командануудай хабарай заншалта мүрысөөн Бишкек хотодо болобо.

Гол түлэб «Трудовые резервы» бүлгэмэй Олимпиин нааданууда бэлэдхэлэй түбэй һурагшадһаа бүридүүлэгдэһэн Улаан-Удэ хотын команда һүүлэй жэлнүүдэй ено заншалаа арьбадхажа, командаараа гурбадахи һуури эзэлээ.

Хубиин тоосоогоор Зүүн Сибириин технологическа институдай студентка Наталья Чистякова хоёр ялалта туйлаба. Бороо орожо байгаашье һаань, зэрэ 400 метрэй зайе 56,4 секунда соо гаталһан, дабалтануудтай энэл зайда 1 минута 02 секунда саг харуулһан байна. Багшанарай институдай студентка Ирина Перунина 1500 метрые 4.59.1 минута, 3000 метрые 11.10.4 минута соо гаталжа, мүнгэн медальнуудаар шагнагдаа.

Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагша Владимир Бородихин тэбхэр 2 метр үндэрые харайжа, хоёрдохи һуури эзэлбэ. 13-дахи СПТУгай тренер Вера Чистякова 100 метрэй урилдаанда 12,3 секунда саг харуулжа, дүрбэдэхи һуурида гараа.

Эгэшэ дүүнэр Вера болон Наталья Чистяковануудһаа, багшанарай институдай студентка Елена Свириденко, Олимпиин нааданууда бэлэдхэлэй түбэй тренер Надежда Мироманова гэгшэдһээ бүридэһэн манай эхэнэрнүүдэй команда 4х100 метрэй эстафетэ дамжуулгатай урилдаанда мүнгэн медаляар шагнагдаба.

Б. МИРОМАНОВ.

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

«Буряад Республикада таряашадай ажахынуудые хүргөөхэ ба тэдэниие дэмжэхэ нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» республикын Министрнүүдэй Советэй тогтоол.

«Фермер болохо гэжэ гү? Болоходошье юун болоо юм?»— хөөрэлдөөн.

«Хашаһан мүнгээ хайрлааб гэжэ түхэригөө алдахабди»—эд бараанай-материальна баялигуудай байдал тухай.

Хубилалтануудай түрүүшын алхамууд. «Худөө нютагуудта хэн эзэн бэ?»—А. Бутухановай статья.

Хэрэглэхэ... абаг. «Бидэнһээ... бари абаа һаа... дөөн.

«Агуу Илалт... угтуулан».— ду... най ветеранай...

Дэлгүүр ба... «Дэлгүүр дээрэ... да эшэхэ юумэ... то-мэдээсэл.

Энэрхы сэдьхэ... тайшуулые хүн... шалан хамгаал... Климовэй корре...

Заяг зэршам... байдалнай үргэ... —А. Фарфутдин... понденци.

«Азия—ТВ»: ... виденнин һонин... хашартай болоо... хөөрэлдөөн.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж., НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э., ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Б. Ц.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: советдүүдэй хүдэлмэриин ба нинтын эмхинүүдэй —2-34-05 (даашань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа — 2-64-36 (даашань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даашань), 2-57-63; 2-67-81 олонитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даашань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда—91-1-44, Закаменскда—31-61, Агинскда—3-45-94.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, вахта—2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Газетын индекс 50901. Тираж 7.500. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 21.43.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствын республиканска типографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ. Директорэйнь телефон 2-40-45.